

Er det så viktig hvor eieren bor?

**Fortellinger fra Husøy og Berlevåg om betydningen av
eierskap i fiskeindustrien**

Else-Bitten Trælvik

STV-3906 Masteroppgave i strategisk ledelse og økonomi (MBA)

Fakultet for humaniora, statsvitenskap og lærerutdanning

Universitetet i Tromsø

Januar 2011

Førord

Arbeidet med denne masteroppgaven har foregått over en ganske lang periode som deltidsstudent. Det har vært en lærerik prosess, til tider også ganske krevende og hektisk. Føler det er mange jeg må takke for hjelp, støtte og oppmuntring underveis.

Takk til mine informanter på Husøy og i Berlevåg som svært velvillig har stilt opp i dette prosjektet. Dette er deres fortellinger jeg nå prøver å formidle.

Jeg har vært med i et prosjekt 'Regionale forutsetninger for vekst og utvikling i Nord-Norge' i regi av Studiesenteret Finnsnes, og vil rette en takk til både studiesenteret og professorene Kjell-Arne Røvik, Svein Jentoft og Jens Ivar Nergård som har alle har bidratt til å få prosjektet vel i havn.

Så vil jeg takke min arbeidsplass Lenvik kommune og mine kollegaer for positiv innstilling til studiene mine i en hektisk hverdag.

Min familie og mine venner har klart å støtte meg hele tiden og det har oppmuntret meg til å fullføre, også når motivasjonen har vært laber – tusen takk for det!

Min veileder Turid Moldenæs skal ha stor takk for veldig god oppfølging hele tiden. Tror ikke jeg hadde klart prosessen uten dine gode og konstruktive tilbakemeldinger.

Til slutt vil jeg si til dere alle som har trodd på dette prosjektet – takk for alle positive tilbakemeldinger som har vært med på å holde meg i gang og få oppgaven avsluttet.

Silsand, januar 2011

Else-Bitten Trælvik

INNHOLDSFORTEGNELSE

KAP 1 INNLEDNING.....	1
1.1 Tema og problemstilling.....	1
1.2 Begrunnelse for valg av oppgave.....	1
1.3 Teorigrunnlag.....	2
1.4 Tidligere forskning.....	3
1.7 Oppgavens organisering.....	3
KAP 2 TEORETISK RAMMEVERK.....	5
2.1 Innledning.....	5
2.2 Fortelling og plott.....	5
2.2.1 Klassiske dramagenre.....	6
2.2.2 En fiksjon basert på et naturlig plott.....	7
2.3 Typer eierskap.....	7
2.3.1 Kjennetegn på lokale eiere.....	7
2.3.2 Kjennetegn på eksterne eiere.....	8
2.4 Sammenligning.....	9
2.5 Forventede funn på undersøkelsen.....	9
KAP 3 METODE.....	11
3.1 Innledning.....	11
3.2 Forskingsdesign.....	11
3.3 Metodevalg.....	11
3.4 Valg av informanter.....	12
3.5 Intervjuer blir til fortellinger.....	13
3.6 Vurdering av oppgavens data og konklusjoner.....	13
3.6.1 Kvalitetssikring.....	13
3.6.2 Ethiske hensyn.....	15
KAP 4 TO FORTELLINGER OM LOKALT OG EKSTERNT EIERSKAP.....	17
4.1 Innledning.....	17
4.2 Fortellingen om Husøy - innledning.....	17
4.2.1 Fakta om Husøy.....	17
4.2.2 Da damene dro.....	18
4.2.3 Fortellingen om Husøy.....	19

4.3	Fortellingen om Berlevåg - innledning.....	24
4.3.1	Fakta om Berlevåg.....	25
4.3.2	Heftig og begeistret.....	25
4.3.3	Fortellingen om Berlevåg.....	26
KAP 5 EN ANALYSE OG SAMMENLIGNING AV FORTELLINGENE.....		33
5.1	Innledning.....	33
5.2	Analyse av fortellingene.....	33
5.2.1	Komedien om Husøy.....	33
5.2.2	Lokalt eierskap som løsning.....	36
5.2.3	Den tragiske komedien om Berlevåg.....	37
5.2.4	Eksternt eierskap som problem.....	39
5.3	En sammenligning av de to stedene	39
5.4	Samfunn som Husøy og Berlevåg - liv laga.....	43
KAP 6 AVSLUTNING.....		45
6.1	Innledning	45
6.2	Oppsummering og konklusjoner.....	45
6.3	Betydningen av lokalt eierskap.....	46
6.4	Hva kan vi lære av denne studien.....	46
6.5	Sluttkommentar og forslag til videre forskningsarbeid.....	46
Litteraturliste		49
Vedlegg 1 - Intervjuguide.....		51
Vedlegg 2 – Oversikt over fiskeindustribedrifter i Troms og Finnmark.		52

KAPITTEL 1 INNLEDNING

1.1 Tema og problemstilling

"Velg deg et fiskevær hvis du trenger risikosport!"

Denne påstanden innledet ordføreren i Vardø sitt innlegg på en fiskerikonferanse i 2004 da han skulle beskrive utfordringer for et fiskerisamfunn (Hansen 2004). Videre i innlegget påpekte han at de fleste beboere ønsker trygghet og stabilitet i forhold til økonomi, men at det kan være vanskelig å få det til i et fiskerisamfunn. I tillegg til svingninger i fiskeriene er bedriftene i slike samfunn små, fåtallige og sterkt utsatt for markedssvingninger. Kan det være riktig at det er så risikofyllt å bo i et fiskevær eller er dette en beskrivelse fra en ordfører i en kommune som opplever en spesiell vanskelig situasjon? De nærmeste til å svare på hvordan det er, antas i hovedsak å være beboerne sjøl. I denne oppgaven ønsker jeg derfor å finne ut hvordan mennesker opplever det å bo i fiskevær hvor hjørnesteinsbedriften er fiskeindustribedriften. Kjenner beboere i fiskeværet seg igjen i risikobeskrivelsen ovenfor eller er den sterkt overdrevet? Opplever de i stedet fiskeværet som et trygt og godt bosted?

Nordlendinger har lang tradisjon for å drive med fiskeindustri og fra gammelt av har det vært opptil flere slike bedrifter i omtrent hver eneste fjord langs kysten. I dag er det et betydelig mindre antall slike bedrifter og flertallet av eierne er i tillegg ikke lenger nordnorske. I dette lyset kan det være et interessant å spørre om type eierskap har noen betydning for de fiskeribedriftene som lykkes med å overleve? Jeg har besøkt to slike samfunn i Nord-Norge, Husøy i Senja og Berlevåg. Der har jeg samlet fortellinger om hvordan beboerne opplever sine lokalsamfunn og om de mener det har noen betydning om eierskapet er lokalt eller ikke. Problemstillingen som er valgt for å belyse temaet er som følger: **Opplever befolkningen at lokalt eierskap er viktig og i så fall hvorfor opplever de det eventuelt slik?**

1.2 Begrunnelse for valg av oppgave

Min interesse for dette emnet startet med at jeg har vokst opp i et fiskerimiljø og derfor følger godt med i utviklingen der, også etter at jeg sjøl flyttet ut. I de siste ti årene har det kommet meldinger i media som ligner den fra ordføreren i Vardø, om vanskelige forhold for mange fiskerimiljø langs kysten. En enkel undersøkelse av fiskeindustribedriftene i Troms og

Finnmark (vedlegg 2), bekreftet at det nå er flere steder langs kysten uten fiskemottak og bedrifter. De som fortsatt står oppført i registrene, sliter med økonomien og lokale eiere er i mindretall. Bedriftene eies i hovedsak av større konsern med adresse lengre sør i landet, og som også eier bedrifter andre steder i landet. Lar den negative utviklingen i næringen seg forstå med bakgrunn i den lave andelen lokale eiere, som mangler nærhet og tilhørighet til bedrift og lokalsamfunn?

En annen begrunnelse for valget av oppgavetema, er at jeg har vært med i et forskningsprosjekt i regi av Studiesenteret på Finnsnes, ”Forutsetninger for regional vekst og utvikling i Nord-Norge”. Dette prosjektet skal forsøke å vise noe av mangfoldet i nord, som ikke alltid kommer fram når nordnorske forhold blir beskrevet og forklart. Siden fiskeriene har vært og fortsatt er en viktig næring i nord, ønsket prosjektet å ha med et bidrag fra denne næringen. Forhåpentligvis vil oppgaven bidra til å vise noe av dette mangfoldet og den optimisme som rå i nordnorske fiskerisamfunn, til tross for utfordringer knyttet til svingninger i ressursgrunnlag og markeder.

1.3 Teorigrunnlag

Oppgaven er todelt. Fortellinger fra de to stedene skal først analyseres for å finne ut hvilken type historie menneskene der forteller. Deretter skal fortellingene sammenlignes med bakgrunn i synspunkter på betydningen av lokalt eierskap. Kategoriseringen av fortellingen gjøres via en såkalt narrativ analyse. Her legges det vekt på de kjeder av hendelser som følger hverandre i tid, og hvilke aktører som deltar og antas å påvirke de respektive hendelsene. Plott kaller vi hendelser som kommer først eller følger hverandre nært i tid og som antas å være årsak til de påfølgende hendelsene. De mest kjente plottene er tragedien, komedien og romansen, og det er blant disse kategoriene historiene fra Husøy og Berlevåg også skal karakteriseres, før jeg avslutter denne delen med å anlegge et satirisk perspektiv på historiene.

Antagelsen om at lokale eiere tar større ansvar enn eksterne, begrunnes med at ved at de bor i lokalsamfunnet vil de føle tilhørighet til stedet siden de inngår i sosiale og kulturelle sammenhenger som både gir retning for deres handlinger og skaper mening i tilværelsene deres (Jentoft 2000). Lokale eiere deltar aktivt i å bygge og utvikle lokalsamfunnet fordi de oppfatter det som fordelaktig for bedriften å ha et livskraftig samfunn rundt den. Både bedriften og lokalsamfunnet blir attraktive for mange flere enn bedriften, både investorer, forretningsforbindelser, innbyggere, nyetablerere og kommunen. De får et godt omdømme som igjen gir muligheter for videre utvikling (Moldenæs 2006).

For å belyse problemstillingen har jeg valgt å studere to steder med forskjellige type eierforhold til fiskeindustribedriften. Slik kan jeg sammenligne beboernes synspunkter for å finne ut om det er mulig å underbygge påstanden om at lokale eiere oppleves å ta større ansvar for lokalsamfunnet enn hva eksterne eiere gjør.

1.4 Tidligere forskning

Det har vært gjort en nokså omfattende forskning på fiskerimiljøene i Nord-Norge. Oversikter fra for eksempel Universitetet i Tromsø, viser at studenter og ansatte hvert år bidrar med verdifullt materiale angående fiskeriene i både Troms og Finnmark fylke. Mange har fokusert på fiskebestander og ressursforvaltning, mens noen har forsket på verdiene i fiskeindustribedrifter og bedriftenes økonomi. Atter andre har undersøkt ledelse av bedriftene. I tillegg er det forsket en god del på ulike miljøer og lokalsamfunn i samfunnsvitenskapen, i forhold til omdømme og omstillingsprosesser, for å nevne noen. Jeg har ikke full oversikt over alle undersøkelser og resultater, men ut fra mangfoldet på alle studiene ser det ut til å være mye informasjon som er avdekket om fiskerimiljøene her nord. I forhold til fortellinger fra samme miljøene, har jeg heller ikke funnet så mange av disse. Moldenæs (2006) har analysert fortellinger fra fiskerimiljøet i Båtsfjord og Vardø. Studien viser at fortellinger har en viktig rolle for den kollektive identitet og utvikling i et samfunn. Så vidt jeg vet, er det ikke noen som har studert fortellinger fra Husøy og Berlevåg, og heller ikke fortellinger om lokalt versus eksternt eierskap til bedriftene.

1.5 Oppgavens organisering

Andre kapittel er viet oppgavens teorigrunnlag. Her redegjøres det først for narrativ teori. Deretter følger teori om sammenhenger mellom utviklingspotensialer og lokalt eierskap. I tredje kapittel presenteres og drøftes metodevalg, mens fjerde kapittel omfatter oppgavens empiriske grunnlag, nemlig fortellingene fra Husøys og Berlevåg. Femte kapittel er på sin side viet analysen av fortellingene med bakgrunn i teoridelen. Her vil begge fortellingene fra de to stedene bli analysert ved å ta i bruk de klassiske dramagenrene og drøfte eierskapet. Det vil også bli rettet et kritisk blikk mot fortellingene ut fra satirens perspektiv. Oppgaven avsluttes med kapittel seks, der konklusjoner trekkes og forslag til videre forskning presenteres.

KAPITTEL 2 TEORETISK RAMMEVERK

2.1 Innledning

Teoridelen av oppgaven har til hensikt å gi en analytisk forankring som kan brukes til å drøfte og analysere funnene en har gjort i undersøkelsen. Ved å gjøre en masteroppgave, er målet å kunne trekke noen beslutninger ut av undersøkelsen. Det er mulig å starte en undersøkelse uten å ha noen klar teori på forhånd, men denne oppgaven har ikke startet slik. Her er det på forhånd både en teori om at det eksisterer ulike typer fortellinger i lokalsamfunnene og en teori om at lokalt eierskap kan være viktig. Først redegjøres det for teorier om ulike typer fortellinger og deretter teori om betydning av lokalt eierskap.

2.2 Fortelling og plott

En fortelling har en forskjellig karakteristisk struktur og tidsrekkefølge enn annen litteratur. I fortellingen beskrives hendingene som skjer over tid og får en meningsfull helhet ved at det er en begynnelse på fortellingen, en midtfase og så avsluttes den med en slutt. I annen litteratur, for eksempel en roman, blir derimot hendelsene beskrevet i den tidsrekkefølge de skjedde, først skjedde A, så skjedde B, og slik fortsetter romanen.

Fortellingen kalles gjerne for et plott og med plott mener vi de hendelser som kommer først og ofte de som kommer nært etter hverandre i tid, forstås som årsak til de som følger etter. Tidsrekkefølgen mellom hendelsene gjør at de bindes sammen slik at A førte til eller var årsak til B og videre. Drivkraften i en fortelling er vanligvis motsetninger og konflikter mellom enkeltpersoner eller mellom enkeltpersoner og naturen. Den starter gjerne med en hendelse, som utløser en konflikt. Konflikten trappes opp og det skjer noe, kan være en person som tar tak i konflikten. Da vil konflikten kunne trappes ned og forhåpentligvis løses. Underveis i prosessen vil det være såkalte høydepunkter som når det topper seg i til en åpen konfrontasjon, og det oppstår nye situasjoner for eksempel ved at noen taper og ligger igjen på slagmarken.

Fortellingen brukes av oss mennesker på mange måter. Det blir en naturlig måte for oss å organisere egen erfaring, finne mening og orden på den, og et uttrykk for den måten vi mennesker oppfatter verden på (Bruner 1986). Det er også den måten vi klarer å forstå helheten av både individer, kulturer, samfunn og historiske epoker. Når vi vil kommunisere med noen eller underholde andre bruker vi fortellinger. Fortellingen er også en

kunnskapsform når vi vil undervise om eller forklare noe, en såkalt folkelig måte å skape kunnskap på (Czarniawska 1997; 2004). Av dette blir fortellinger et mulig redskap for å analysere menneskers refleksjoner og beretninger om sitt liv og sine erfaringer. Plottene vi skaper når vi organiserer våre erfaringer, er ikke endelige fortellinger. Samme hendelsene kan bindes sammen på mange ulike måter. Det medfører at forbindelsen mellom hendelsene er åpen for andre oppsett, det vil si et mulig alternativt plott. Fortellingen kan med andre ord alltid bli endret. Det kan oppstå diskusjoner mellom forfatter og leser eller mellom ulike lesere som gir nye plot (Czarniawska 1997; 2004).

Noen plott eller intriger blir oppfattet som både sterkere og mer varige enn andre. Det kan være fordi de appellerer til noen grunnleggende menneskelige følelser, men også at de brukes flittig og etter hvert tas for gitt. Konsekvensene av dette er at noen idealer og måter å handle på også tas for gitt. I massemediene og såkalt populærkultur, finner vi en del som minner oss om de gamle intrigene. Ved å forenkle, fornye og spre dem bidrar for eksempel film, kriminalromaner, tegneserier og aviser til at allmennheten får del i dem (Czarniawska 2005). Sagt på en annen måte hermer og forsterker i populærkulturen ”sterke intriger” lånt fra både mytologier, klassiske dramaer og folkeeventyr (Czarniawska og Rhodes 2006).

2.2.1 Klassiske dramagenre

De mest kjente plottene finnes i de klassiske dramagenrene tragedien, komedien, og romansen. Tragedien handler om mennesket som er underlagt naturkrefter, lover eller skjebnen, som de ikke kan forandre. Her lider mennesket og kjemper hardt for å snu situasjonen, men tragedien får som oftest en ulykkelig utgang. Helten som kjemper nyter stor respekt og anseelse, og kampen oppfattes ikke som forgjeves fordi vi både kan lære en god del av den og andre figurer i fortellingen kommer mer fram i dagen. Lærdommen kommer menneskeheten til gode senere og gir mulighet for nye endringer. Noen tragiske dramaer kan også ende godt, gjerne ved at skjebnen griper inn og hjelper helten med å få en lykkelig utgang.

Komedien er derimot en fortelling om et samfunn som domineres av lover og regler som oppfattes både stivbente og latterlige. Her er det gjerne mennesker som inngår i et kollektiv eller et harmonisk sosialt fellesskap, og de samarbeider for å få slutt på konflikter. Konfliktene kommer gjerne til uttrykk gjennom personer som skaper hindringer og det er ofte disse som representerer det komiske elementet i fortellingen. Da latterliggjøres laster som gjerrighet, sluhet, hykleri, skryt og smiger. Helten i komedien er et menneske som folk flest

med både feil og mangler. Konfliktene løses ved at det skjer en forsoning mellom motsetningsfylte lover og reguleringer eller mellom tidligere fiender. Forsoningen symboliseres ved at komedien ofte avsluttes med en fest, gjerne et bryllup (Jentoft 1998). Romansen på sin side er et drama om selvrealisering og å finne mening med livet. Den handler om den gode og rettferdige helt som etter en langvarig søken og mange hindringer på veien, likevel klarer å finne både kjærligheten og meningen med livet. Her er det kampen mot onde makter, og denne kampen ender med seier og en lykkelig slutt. Helten i romansen er ikke et alminnelig menneske, men skiller seg ut fra ”mengden”. Personen har ekstraordinære krefter og en nobel karakter, og er i stand til nesten det mirakuløse i overskridelser av naturlover. Likevel er helten identifisert som et menneske, og ikke en gud (Aristoteles 1996) og ved bruk av klokskap, mot og utholdenhet overvinnes konflikten.

2.2.2 En fiksjon basert på et naturlig plott

Jeg har samlet fortellinger gjennom samtaler eller intervjuer med rundt ti personer på Husøy og ti personer i Berlevåg. Av dette er det laget en fortelling (et plott) om hvordan husøyværingen og berlevågingen kollektiv oppfatter årsaken til den utvikling som har vært og hvilke fremtidsmuligheter de ser for seg. Fortellingen er satt sammen av informasjon fra samtlige intervjuer og den er en fiksjon fordi den er redigert og dramatisert, samtidig som selve plottet er beholdt slik det kom fram gjennom intervjuet. Det er flere scener som kan identifiseres i de to fortellingene og hver scene er tatt med for å vise noe av det mangfoldet som avdekkes i de to lokalsamfunnene.

Siden det er fiskeindustribedriften som er stedets største arbeidsgiver og de fleste av våre informanter arbeider i bedriften eller er fra Husøy og Berlevåg, er det valgt en lokal fortellerstemme; stemmen til godt voksen fiskeindustriarbeider som er født og oppvokst på stedet. Andre stemmer er likevel integrert i fortellingen som personer fortelleren kjenner, har snakket med eller har hørt om fra andre.

2.3 Typer eierskap

Lokalt eierskap kan forklares med at bosted til eieren av bedriften er det samme som forretningsstedet til bedriften. Både eier og bedrift oppholder seg i samme lokalmiljø. Eksternt eierskap blir av dette det motsatte, eieren bor ikke på stedet hvor bedriften driver forretningsvirksomheten. Mange eksternt eide bedrifter har daglig ledelse som er lokal, men

er likevel ikke lokal eid.

2.3.1 Kjennetegn ved lokale eiere

Den lokale eieren som bor i lokalsamfunnet, føler tilhørighet til stedet ved at de inngår i sosiale og kulturelle sammenhenger som både gir retning for deres handlinger og skaper mening i tilværelsene deres (Jentoft; 2000). Bedriftseieren handler ut fra den påvirkning vedkommende utsettes for i lokalmiljøet, og en slik påvirkning kan gi disposisjoner fra bedriften som ikke bare gir fordeler for bare bedriften, men også for miljøet rundt den. Lokale eiere tar samfunnsansvar og fører kapital tilbake til bedriften og lokalsamfunnet. De tenker ikke nødvendigvis alltid på profitt, men ser at arbeidsplasser er viktig for samfunnet. Med slike disposisjoner oppnår de et godt omdømme og legger til rette for en positiv utvikling for både bedrift og lokalsamfunn (Moldenæs 2006).

Et eksempel på en lokal eier som tok samfunnsansvar, er Ole Arvid Nergård (1950-2008) som bygde opp et betydelig fiskerikonsern Nergård AS, før han døde i 2008. Han blir karakterisert ikke bare som en dyktig konserneier, men også som en samfunnsbygger med stort fokus på å gi folk trygge og gode arbeidsplasser. Han meinte at det var både riktig og viktig å ta på seg ansvar for lokalsamfunnet og at kystsamfunnet som helhet måtte fungere for at bedriften skulle klare å utvikle seg – sitat: ”velferden i kystsamfunnet og suksessen i bedriften var to alen av samme stykke” (Trælvik 2009:100). Det kan se ut som at samfunnsansvaret blir en forretningsstrategi for lokale eiere. De ser mulighet for mange positive effekter av denne strategien. Effekter som økt lønnsomhet og bedre avkasting, som igjen kan gi mulighet for bedre finansieringsmuligheter, økt frihet og handlingsrom. Av dette kan det bli lettere å tiltrekke seg de beste ansatte og gi økt identitet og stolthet blant ansatte. Alle disse positive virkningene gir bedre omdømme for bedriften. Hvis det gode omdømmet smitter over på lokalsamfunnet, kan det medføre en positiv utvikling også her. Omdømme betraktes som et egnet redskap for å gjøre et sted mer attraktivt og synlig, også å kunne imøtekomme utfordringer (Moldenæs 2006).

2.3.2 Kjennetegn ved eksterne eiere

En ekstern eier bor ikke i lokalsamfunnet der bedriften opererer og vil ikke bli utsatt for samme påvirkning fra samfunnet som eieren som bor der. Det kan være mulig at samfunnsansvar også her vurderes som strategisk viktig, men hvis det nå for eksempel er

snakk om en konserneier som nå er blitt mer vanlig i fiskeindustrien, kan det være flere lokalsamfunn som på en måte sloss om oppmerksomheten fra konsernet. Når heller ikke eieren er til stede på stedet og påvirkes av miljøet der, så kan samfunnsansvaret bli fraværende i bedriftens satsingsområde.

2.4 Sammenligning

De to lokalsamfunn med sine respektive bedrifter kan betegnes som to caser eller tilfeller som er like langs noen relevante dimensjoner og ulike langs andre. Det gjør at de er egnet for sammenligninger. Mitt utgangspunkt er en antagelse. Jeg har en teori om lokalt eierskap på et sted som har hatt positiv utvikling, vil påvirke befolkningens oppfatninger av det lokale eierskapets betydning for utviklingen og hvorfor eller hva det er ved det lokale eierskapet som har ført til denne utviklingen, og motsatt. Dette ønsker jeg å undersøke ved å sammenligne fortellinger fra to steder som har hatt en ulik utvikling, den ene positiv og den andre negativ, samt at de to stedene har en ulik eierstruktur. Jeg ønsker imidlertid å understreke at jeg ikke har gjennomført en variabelanalyse, basert på en antagelse om en kausal sammenheng mellom eierstruktur som uavhengig variabel og stedets utvikling som avhengig variabel. Det kan likevel være interessant å finne ut om ulikheten i eierstruktur og utvikling, har bidratt til at bedriftenes grad av samfunnsansvar ivaretas på ulike måter og om dette igjen påvirker om informantenes oppfatning av eierstrukturens betydning for stedene eller lokalsamfunnenes utvikling.

De to lokalsamfunnene er derfor valgt ut, ikke for å gjøre en systematisk komparativ analyse utfra en strategi der ulikheter forklarer ulikheter, det vil si det som også kalles 'most similar system design'. I stedet er denne strategien brukt for å velge case som gjør det mulig å drøfte min problemstilling på en mest mulig overbevisende måte - og da med bakgrunn i en antagelse om at mennesker skaper mening av sine erfaringer ved å kople dem sammen i kausale kjeder, og at deres oppfatninger av sammenhenger i seg selv påvirker den måten de handler på. Poenget er at dersom de har erfart at lokale eiere tar et samfunnsansvar, samtidig som utviklingen på stedet er positiv, vil de mest sannsynlig tilskrive årsaken til denne utviklingen, og omvendt. Det handler slik sett om hva de tror er den kausale forbindelse, og ikke hvordan den faktisk og objektivt er. Dersom de tror på slike sammenhenger kan det igjen påvirke hva de selv tror er mulig å få til, og dermed om de blir boende på stedet eller ikke.

2.5 Forventede funn

Hvis jeg skal forsøke å si noe om hva jeg kan forvente å finne i min undersøkelse om befolkningens oppfatninger i forhold til hvor viktig det er med lokalt eierskap, så kan det tenkes at de på Husøy mener at lokale eiere er viktig for en positiv utvikling. Da kan det kanskje tenkes at Berlevåg med sine eksterne eiere også ser at hvor eieren bor er viktig, fordi de ikke har hatt samme positive utvikling som stedet kunne ha hatt uten eksterne eiere.

KAPITTEL 3 METODE

3.1 Innledning

Metode er måten vi samler inn data om virkeligheten også kalt empiri og den er et hjelpemiddel til å beskrive virkeligheten (Jacobsen 2005). Metoden skal kvalitetssikre forskningen og sikre at vi kan få et riktig bilde av situasjonen. Dette kapitlet skal få fram den metodiske framgangsmåte i oppgaven. Første del av kapitlet tar opp forskningsdesign og hvilken metode som jeg finner mest hensiktsmessig for å samle inn data. Så kommer noen utfordringer jeg møtte i forhold til både metodevalg, valg av steder og informanter, før kapitlet avsluttes med evaluering i forhold til kvalitetssikring av oppgaven og etiske hensyn som er vurdert.

3.2 Forskingsdesign

Design kan forklares med hvordan undersøkelsen er organisert og gjennomført for at problemstillingen skal kunne besvares. Denne oppgaven har en deduktiv strategi for datainnsamling, jeg har startet med noen antagelser om emnet og ønsker å finne ut om antagelsene stemmer eller må forkastes. Videre ble det valgt intensivt design for å prøve å avdekke så mange forhold som mulig ved å ta med få tilfeller (Jacobsen 2005), da jeg tidlig fant ut at jeg ikke hadde mulighet til å samle inn data fra mange steder langs kysten.

3.3 Metodevalg

Det var flere avveininger for hvordan datainnsamlingen skulle skje, når prosjektet startet opp. Tidlig hadde jeg bestemt at lokalt eierskap på fiskeindustribedrifter skulle være hovedtema og videre en sammenligning av to steder med forskjellige eierforhold. Forundersøkelsen av fiskevær i Troms og Finnmark (vedlegg 2) konkluderte med at stedene Husøy og Berlevåg kunne egne seg godt til dette. De har ulikheten i forhold til eierskap og bedrifter som er hjørnesteinsbedrifter. Stedene er ikke lokalisert i samme område for å hindre lokale forhold som kan spille inn. På Husøy er det fortsatt lokalt eierskap til hjørnesteinsbedriften Brødrene Karlsen AS, mens Berlevåg har to fiskeindustribedrifter med eksternt eierskap, Berle Fisk AS som har franske eiere og Berlevåg Fiskemottak AS som eies av et norsk konsern. Bedriftene på begge steder er de som sysselsetter flest ansatte på stedet og fiskeværene er lokalisert i

hvert sitt fylke, slik at geografisk spredning er oppfylt. Når jeg skulle avdekke så mange forhold som mulig med hvordan det føles å bo i et fiskevær med en hjørnesteinsbedrift, så ble det nærliggende å få en beskrivelse og tolkning fra mennesker på stedene. Av dette ble kvalitativ metode for innhenting av opplysninger valgt.

I kvalitativ metode er det vanlig å bruke intervjuer for å få fram nødvendige opplysninger. Metoden kan være nyttig når man ønsker kunnskap om menneskers virkelighetsforståelse, deres tanker, erfaringer og meninger. Den egner seg også godt når man ønsker å undersøke et mindre antall forekomster slik som er tilfelle her med to fiskevær.

3.4 Valg av informanter

Et forhold jeg tidlig ble nødt til å ta hensyn til, er at Husøy er min heimplass. Selv om jeg ikke bor ikke der i dag, har jeg familie som bor eller jobber der. I tillegg har jeg fjern familie i Berlevåg og har derfor unngått å intervju nære slektninger. Så har jeg forsøkt å nullstille egen kunnskap om begge stedene, men har vært veldig åpen for det faktum at jeg ikke visste så mye om hva menneskene der faktisk tenker og føler om situasjonen der.

En kontaktperson på hvert av stedene plukket ut informanter etter kriterier om at informantene måtte være myndige, ikke nær familie og fra forskjellige ståsteder - både bedrifter, samfunnet og kommunen. Endte opp med ti personer på hvert sted og kunne ha snakket med enda flere, men måtte av praktiske årsaker begrense datafangsten til disse. Spesielt i Berlevåg som ligger lengst unna, ble det ikke tid til å samtale med flere personer enn disse ti. Siden det skulle være sammenligning av stedene, ble det brukt samme antall personer på begge stedene. Det ble en tilfeldig lik fordeling mellom kvinner og menn begge steder, og yngste intervjuobjekt er i begynnelsen av trettiårene og eldste er passert åtti. Her er intervjuobjekter både fra fiskeindustribedriftene, private bedrifter, skolen, kommunen og andre beboere i samfunnet.

Et mindretall av samtalepartnerne bor ikke sjøl på stedet, men er med fordi de enten jobber der eller representerer kommunen på stedet. De kan være med å gi et supplement til øvrige synspunkter som kommer fram. Dataene er samlet inn på Husøy og i Berlevåg sen vinter og vår 2010 - intervjuguide (figur 2).

Den positive innstillingen jeg møtte og rausheten med å dele historier, er det som gjorde aller sterkest inntrykk på meg, enda jeg også kom tilbake til min heimplass hvor jeg kjenner litt til forholdene. Kan anbefale andre å dra på besøk for å treffe mennesker både på Husøy og i Berlevåg.

3.5 Intervjuer blir til fortellinger

Intervjuene fra Husøy og Berlevåg er samlet til én fortelling fra hvert av stedene hvor en fiktiv innbygger utgjør fortellerstemmen. Den fiktive innbyggeren representerer alle intervjuene som er samlet inn. Bakgrunn for at denne vinklingen på intervjuene ble valgt, var at jeg hadde et ønske om å få til en mest mulig nyansert beskrivelse fra befolkningen om hvordan de tolker og forstår den aktuelle situasjonen for stedet. Omgjort til fortellinger blir oppgaven ikke en oppgave om samarbeidsrelasjonene i fiskeindustrien, men om husøyværingen og berlevågingen og deres forhold til sitt lokalsamfunn. Ved å velge denne vinklingen kan to forhold belyses samtidig, hvilke fortellinger menneskene på disse to stedene har og hvilken betydning har eierforhold til bedriftene. Fortellingene kunne ha vært fortalt på flere måter og de vil alltid være åpen for alternative plott. Dette oppsettet er i så måte et mulig bidrag i denne sammenhengen.

3.6 Vurdering av oppgavens data og konklusjoner

Vurderingen handler om oppgaven holder de mål som kreves av en vitenskapelig undersøkelse. Det må gjøres en kvalitetssikring ved at mulige feilkilder vurderes og en etisk vurdering for å sikre at de som har deltatt i undersøkelsen er behandlet på en forsvarlig måte.

3.6.1 Kvalitetssikring

En vitenskapelig undersøkelse må kvalitetssikres for å hindre at resultatet påvirkes av eventuelle feilkilder. Feilkilder kan bidra til å redusere verdien av de beslutninger som tas i undersøkelsen. I kvalitativ metode er det viktig å sjekke om dataene som er samlet inn er pålitelige (reliabilitet) i forhold til at vi kan stole på den informasjon vi har samlet inn og om dataene er relevante (validitet) i forhold til at vi måler det vi ønsker og måle. Ideelt sett er en undersøkelse helt pålitelig når samme resultater er mulig å gjenskape på nytt ved en senere anledning og når det er lite variasjon på informasjonen fra de ulike informantene. Pålitelighet på kvalitative data kan være vanskelig å kontrollere. Ved et individuelt intervju kan både intervjuer og stedet intervjuet foregår, skape spesielle resultater (Jacobsen 2005). Intervjuene ble tatt opp på båndopptaker og informantene samtykket til dette før start. Ingen av dem virket synlig berørte av at opptaket foregikk, men derimot virket det som de var veldig komfortable

med samtalen når intervjuet først var kommet i gang.

Et bevisst valg tidlig i planleggingen for å styrke pålitelighet på undersøkelsen, var at antall intervjuer måtte være flere enn to til tre personer slik at opplysningene ble så nyanserte og pålitelige som mulig. Noen av informantene ga også uttrykk for at det ikke var noe problem å snakke åpent om situasjonen, siden de fikk lov å være anonyme. Selv om jeg har bestrebet meg på å få så pålitelige data som mulig, kan jeg likevel ikke utelukke at det kan ha oppstått en form for situasjonseffekt på noen av stedene.

Relevante data i kvalitativ metode sier noe om vi har målt akkurat det vi ønsker å måle og fått svar på den aktuelle problemstillingen. Det er viktig at en som forsker i hele prosessen har et kritisk syn på perspektivet og unngår å bli selektiv i sine tolkninger. Validitet kan også beskrives hvordan du klarer å kommunisere om forskningsprosessen påvirker kunnskapens gyldighet. Jeg har ovenfor beskrevet valg av steder, informanter og hvordan intervjuene foregikk. I tillegg ble intervjuene gjennomgått i etterkant for å sjekke om det var behov for tilleggsopplysning fra informantene. Det var ikke så mange tilleggsopplysninger som behøvdes slik jeg vurderer det. Alle informantene berørte problemstillingen ganske grundig. I tillegg kom de med en god del andre opplysninger.

For å øke validiteten er det foretatt noe metodetriangulering ved at opplysninger fra andre kilder er brukt, såkalt sekundærdata. Bedriftsundersøkelsen (vedlegg 2) bygger på tilgjengelige regnskapsopplysninger og sier noe om økonomisk situasjon og sysselsetting. Her er også brukt to andre intervjuer fra Berlevåg, rapporter og avisartikler fra stedene er gjennomgått og jeg har deltatt på fiskeriseminaret på Husøydagan. Både bedriftenes og kommunenes egne hjemmesider er brukt som informasjon. Film og Tv-serie fra stedene er sett gjennom, i tillegg tilgjengelige turistbrosjyrer. På denne måten har jeg forsøkt å få fatt i så mye relevant informasjon som mulig for å supplere egne innsamlede data.

Denne oppgaven har ikke hatt som mål å generalisere som kort forklart betyr å finne data som er allmenn gyldige. Målet har vært finne ut hva befolkning på to steder tenker om situasjonen i forhold til eierforhold for fiskeribedriften på stedet. Det kan tenkes at funnene herfra kan være de samme på andre lignende steder, men det kan ikke konkluderes fra denne undersøkelsen. Når intervjuene overføres til det jeg har valgt å kalle et narrativt intervju, vil frihetsgraden øke for hvordan fortellingene kan fortelles, uten at dette går ut over kvaliteten på selve dataene. Selv om fortellingen fortelles på en annen måte så er ikke opplysningene endret, bare måten de settes opp på.

3.6.2 Ethiske hensyn

Etikk handler blant annet om å ta hensyn til andre enn seg selv og i denne sammenhengen vurdere om noen av dine handlinger ved undersøkelsen kan komme til å virke negativt på noen. Allerede før jeg visste hva jeg ville skrive oppgave om, tenkte jeg at etiske hensyn er noe jeg vil vektlegge både ute i feltet og i skriveprosessen.

Når intervjuene skulle gjøres så hadde jeg i bakhodet at intervjuobjektene kanskje ikke helt forstod hensikten med spørsmålene, men likevel var de rausere med å stille opp. Da ble det viktig for meg å tilby dem full anonymitet og prøve å etterleve dette videre i hele prosessen slik at undersøkelsen ikke skulle gi noen negative konsekvenser verken for dem, bedriften eller samfunnet de lever i. Det er små steder det er snakk om her og opplysninger kan lett bli gjenkjennelig for andre hvis det ikke vises stor varsomhet med data en får tilgang til. Ved å gjøre intervjuene om til fortellinger med en fortellerstemme, ble det også lettere å anonymisere den enkelte deltager.

KAPITTEL 4 TO FORTELLINGER OM LOKALT OG EKSTERNT EIERSKAP

4.1 Innledning

I denne delen blir selve undersøkelsen fra Husøy og Berlevåg lagt fram som en historie fra hvert av stedene. Det er i forkant av hver historie en kort faktadel om stedet, etterfulgt av en undersøkelse om befolkningsutviklingen og tall for arbeidsledigheten. Det er tatt med litt informasjon om de bedriftene som med sine forskjellige eierforhold utgjør en del av sammenligningsgrunnlaget i oppgaven. Hver historie har en innledning hvor den fiktive innbyggeren forteller litt om seg selv og stedet. Så følger selve plottet hvor innbyggeren forklarer hendelsesforløpet når bedriften eller samfunnet har tatt tak i den vanskelige situasjonen for å komme videre. Så avsluttes hver historie med forholdene i dag etter at handlinger er satt inn, enten fra ene eller annet hold og til slutt framtidsutsikter for stedet.

4.2 Fortellingen om Husøy - innledning

Figur 1 - **Troms fylke** - Lenvik kommune merket med mørkere farge – Husøy plassert helt nord i kommunen

4.2.1 Fakta om Husøy

Husøy er ei lita øy i Lenvik kommune geografisk plassert midt i Øyfjord nord på Senja i

Troms fylke. Øya er bundet til omverden med en ca.300 m lang molo. I samme fjord ligger nabobygda Fjordgård. I vest grenser øya til nabokommunen Berg og i øst Baltsfjord, en nesten fraflyttet bygd og mot nord ligger Norskehavet. Landskapet er preget av spisse tinder opptil 1000 m over havet og er sterkt oppskåret av fjorder. Bebyggelsen er av nyere dato, de første bosatte seg her omkring 1940. Før dette bodde de i små bygder rundt omkring i fjorden hvor det manglet gode havneforhold. Myndighetene la så til rette for bedre havneforhold på Husøy ved å lage en molo mot storhavet i nord. Da flyttet folk til øya fra fire mindre steder i fjorden og i dag er det 242 innbyggere. Dette utgjør en liten del av det totale innbyggertallet i Lenvik kommune med sine 11243 innbyggere.

På Husøy er fiske og fiskeforedlingen viktigste næring. Hjørnesteinsbedriften Brødrene Karlsen AS ble etablert i 1936 og tar imot fisk og videreforedler denne. Antall ansatte i bedriften er ca. 80. Bedriften har siden etablering vært eid av lokale eiere. Det er butikk med postkontor på stedet og noen mindre handels- og servicebedrifter som blant annet tilbyr overnatting og aktiviteter til turister. Kommunikasjon til og fra øya kan foregå med bil eller båt. Husøy ligger 7 mil nord for kommunesentret i Lenvik, Finnsnes og på veien dit er det mulig å reise med båt til Tromsø. Lenvik kommune er den tredje største kommunen i Troms fylke.

4.2.2 Da damene dro

Hvis du slår opp på internett på Husøy i Senja så får du raskt mange treff både på tv-serien 'Da damene dro' (TV2 2009) og på den særpregede naturen som beskrives på flere nettsteder. Tv-serien handlet om når alle damene dro fra øya til sydligere stryk og mennene overtok alle oppgavene deres. Mange av mennene er nok ikke så godt vant med hus og barn fordi de er på havet mye av tida, i alle fall i vintersesongen. Likevel sjarmerte flere av dem Tv-publikum med sin naturlige væremåte og litt klønete måte å gjøre uvante gjøremål. I tillegg viste serien fram et driftig fiskevær med frodig natur hvor bratte fjell stuper ned i havet på alle sider av øya. Når jeg kommer dit på besøk for å intervju og få fortellinger fra stedet, er det gått nesten to år siden innspillingen av serien startet. Det virker ikke som folk der er så opptatte av serien lenger og det er hektisk aktivitet både på land og hav. På forhånd har jeg hentet ut litt tilleggsinformasjon om fiskeværet. Folketallet har i perioden 1990-2000 hatt en nedgang på 12 %, men fra 2000-2010 har det steget meg vel 10 %. Det har vært tilflytting til stedet både fra andre distrikter og fra andre land. I nabobygdene Botnhamn og Fjordgård har folketallet derimot vært synkende i hele denne perioden.

Arbeidsledigheten på stedet er liten og selv om det ikke finnes målinger spesifikt for Husøy, så må fiskeindustribedriften på stedet hente arbeidskraft utenfra for å dekke behovet. Fiskeindustribedriften Brødrene Karlsen er hjørnesteinsbedriften på stedet og sysselsetter 80 ansatte. Bedriften tar i mot og videreforedler fisk, og den økonomiske situasjonen for bedriften er god. I tillegg har bygda et tjuetalls fiskebåter som sysselsetter omtrent 30 fiskere fra øya. Ut fra denne forundersøkelsen forventer jeg en god del optimisme og noen informanter som kan fortelle om den gode utviklingen.

4.2.3 Fortellingen om Husøy

Tru på stedet

Jeg er en mann i 50 årene og har bodd på Husøy stort sett hele livet. Jeg arbeider i fiskeindustribedriften Brødrene Karlsen her på øya og trives godt med det. Her tar vi imot og bearbeider fisk som videreselges mest til et utenlandsk marked.

Jeg er gift og har to voksne barn, en sønn og en datter. Sønnen er blitt fisker og bor på øya, mens dattera enda ikke er ferdig med lærerutdannelsen. Ikke godt å vite om hun blir her – må jo i så fall være en ledig jobb på skolen her og der er jo ikke så mange stillinger på en så liten skole heller. Kona mi var renholder på skolen tidligere, men måtte slutte når armene ikke holdt lenger så nå er hun heimeværende. Her er ikke så mange alternative og lettere arbeidsplasser som de har på større steder, men hun er flink til å holde seg i vigør så det har gått bra.

På fritida driver jeg med litt hobby-fiske i ferskvann eller på havet, og det er faktisk veldig avstressende enda jeg jobber med fisk ellers også. I tillegg prøver jeg å få tid til turgåing og det er det mange som er ivrig med her, enda Vår Herre ikke alltid er like velvillig med været. Er litt værhardt her ute mot storhavet, kan ikke nekte for det, men det blir fort en vane – eller som en kar her pleie å si: ”Hainn har no aldri vorre så sterk her at han ikkje har spakt hainn etterpå...”

Har du lyst til å være med på noe så får du alltid noen med deg. Noe må du finne deg i å kjøre for å delta på, men en god del skjer på øya også. Spesielt idrettslaget vil jeg trekke fram som veldig aktivt. Det siste de har starta opp med nå, er faktisk ishockey – ikke dårlig å satse på en idrett som ikke alt for mange driver på med i Nord-Norge. De bare fyller vann i ball-bingen om vinteren og med litt innsats der får de en skøytebane på vinterstid. Jeg synes det er svært få som ikke deltar på et eller annet her, og lite av at de regner på hvem som gjør mest for å få ting i gang – takk og lov for det.

Arbeidet på fiskeindustribedriften har vært variert, kan ikke klage på det. Det har også vært et fysisk krevende arbeid til sine tider, men nå har vi heldigvis flere maskiner som tar støyten. Jeg for min del har hatt nok av arbeid, men nå får også de med kortere fartstid arbeid hele året, ikke bare i vintersesongen. Slik var ikke tilfelle om vi bare går ti år tilbake i tid. Det har skjedd viktige endringer her som gjør at bedriften både kan rekruttere og beholde god arbeidskraft. Vi sloss om arbeidskrafta her og konkurrerer mest med fiskeryrket så det er viktig at bedriften blir mest mulig attraktiv på den fronten.

Et problem som gir oss en del hodebry nå, er at vi har for lite tomter. Den lille øya vår er bra utbygd nå og områder som er igjen er enda ikke regulert til boligtomter. Noen gamle hus har blitt overtatt til hytter, vel og bra det, men ikke noen stor fordel for samfunnet vårt. Vi trenger noen som bor her hele året og trekker lasset sammen med oss på alle områder. Noen har foreslått boplikt på hus, men det syntes enkelte var å gå for langt. Nå håper vi virkelig at kommunen omsider er på glid med tilrettelegging av nye tomter, til tross for dårlig kommuneøkonomi. Kan ikke skjønne anna enn at det må bli ei god investering å sikre bosetting der det er nok arbeid og få.

I fjor blei Husøy skikkelig godt kjent da TV-serien ”Da damen dro” slo så godt an. Serien viste hverdagen her noen dager når alle kvinnfolkene var sendt avgårde og mannfolkene skulle ta over. Tror det ble så godt mottatt fordi vi har folk her som er seg sjøl når kamera går og de går ikke av veien for å komme med noe rett ”fra leveren” heller, hvis det høver sånn.

I tillegg er det en flott og spesiell natur her syns veldig mange, med den lille øya midt i havet, full av hus og bratte fjell rundt den. Ingen hadde vel trodd at TV-serien skulle slå så godt an, det gikk over all forventning. Vi har hatt masse turister etterpå og sjøl om det sikkert blir en kortvarig trend så har vi virkelig fått vist den flotte bygda vår fram til hele Norge. Vi kan stolt si at vi er fra Husøya og da husker veldig mange hvor det er og den positive etterklangen vil forhåpentligvis vare i mange år.

Her er mye optimisme i samfunnet og tru på at dette skal gå bra videre også. Når vi nå kan tilby masse arbeid så blir det straks lettere å få unge familier til å slå seg ned her også. Det har vært et lett valg, men uten arbeidsplassene hadde nok situasjonen vært en helt annen, ikke sikkert vi hadde bodd her da.

Årsak til optimisme

Brødrene Karlsen har alltid vært lokalt eid og hatt sterk tilhørighet til stedet. Ledelsen forteller at det er en drivkraft for dem at de kan få til noe som gagnar både bedriften og samfunnet på

Husøy. Det er blitt et gjensidig avhengighetsforhold mellom bedrift og samfunn – sånn er det bare, ingen klarer seg uten den andre parten.

På slutten av åttitallet var situasjonen ikke så optimistisk som nå. Vi merket det godt, folk var ikke fornøyde med tingenes tilstand. En hektisk vintersesong holdt bedriften sånn noenlunde i gang med produksjon av saltfisk, litt filetproduksjon og en beskjeden mengde tørrfisk, men mellom sesongene var det nesten bom stopp. Markedene for produktene var sånn noenlunde intakte, men problemet var selvsagt å holde sysselsettinga oppe. Mengde fisk var i tillegg mye mindre fordi myndighetene nå for alvor startet regulering av fiskeriene. Fiskerne fikk ikke lenger sjøl lov til å bestemme hvor mye de skulle fiske og med mindre fisk levert, ble inntektene betydelig lavere for alle parter. Forskerne meinte at nå var det fare på ferde for den framtidige bestanden og garnfiske ble derfor tatt med i reguleringstiltakene sammen med andre fangstmåter.

Hva kunne man gjøre for å snu situasjonen? Jeg skal prøve å gjengi hendelsesforløpet slik jeg har forstått det gjennom min arbeidsplass og kontakt med fiskere her: Brødrene Karlsen ble klar over at det vesentlige nå ble å tenke i helt nye baner for å komme videre. Det var for lite inntekter til å utvikle bedriften med bare sesongpreget drift, og hele bygda kom liksom på etterskudd. Nye satsingsområder ble lett etter, samtidig som et lakseoppdrett på Sør-Senja gikk konkurs. På denne tida var lakseoppdrett et nytt og spennende satsingsområde for kysten her i Nord-Norge og et konkursanlegg ble kjøpt opp for å komme inn i ny næring. Anlegget hadde konsesjon for drift der det lå i Flakstadvåg på Senja og jeg husker godt at innbyggerne der var bekymret for arbeidsplassene i bygda etter konkursen. Dette løste seg på beste måte vil jeg si - anlegget ble et nytt datterselskap av Brødrene Karlsen og arbeidsplassene i bygda ble værende der - ja, faktisk kom flere til. De nye eierne la vekt på å tenke samfunnsansvar også for dette lokalmiljøet, slik som de gjør på Husøy. Et smoltanlegg i et annet lokalsamfunn på Senja - Skaland, ble også kjøpt for å sikre god tilgang av yngel. Nå hadde bedriften gjort et kjempeløft ved disse investeringene og mange var nok skeptiske til om dette ville bære seg, men det viste seg å være en klok beslutning. Bedriften fikk tilgang til et nytt råstoff hele året og i tillegg utvidet drift for moderbedriften.

Først på slutten av nittitallet, nærmere bestemt i 1999 fant man tiden moden til å starte planleggingen av en ny avdeling for videreføring av laks – såkalt Lakselinje og to år seinere, i år 2001 startet produksjon opp. Da var også bedriften på Husøy utbygd og endret for å ta imot den nye satsingen og husker vi var mange som tenkte om all denne satsingen kunne holde i hop økonomisk, men det har det virkelig gjort. En forklaring er at laksen ble solgt som råstoff mens vi venta på ny 'fabrikk'. Det har vært en lang prosess å komme ut med

overskudd på denne satsningen. De hadde ikke noe marked og kontakter så de ble nødt til å være tålmodige. Først etter 8 år begynte de å få resultater og nå bare øker etterspørselen. I det hele tatt kreves det mye langsiktighet med prøving og feiling i denne bransjen, nytter ikke å tro at alt skal gi positiv gevinst med en gang. Vi jobber også mye mot dette å endre tenkemåten slik at gamle tradisjoner møter nye krav om kvalitet så det er nok å ta tak i fortsatt. Men nå tjener i alle fall bedriften gode penger på den store investeringen og masse sysselsetting for begge kjønn – gudskjelov for det!

En annen endring som kom samtidig med lakseeventyret, skjedde blant fiskerne i bygda. Vet ikke om endringen startet helt samtidig, tror kanskje at bedriften lå først i løypa, men uansett skjønnte i alle fall båteierne raskt at de ikke lenger kunne klare å krangle med myndighetene om større fiskekvoter. De gikk til anskaffelse av flere båter, såkalte kvotebåter. Noen av disse var i heller dårlig forfatning så det var litt risikabelt å fiske på dem, men de hadde i alle fall kvoter som fulgte med og heldigvis skjedde det ingen ulykker i denne perioden. Seinere ble disse båtene mulig å kondemnere og få overført en god del av kvoten til annet fartøy – såkalt strukturering.

Det er også innført omsettelige kvoter – kvoter selges og kjøpes som en annen vare - og fiskerne på Husøy var raske til å komme med her. De går nå for å være blant de flinkeste i fylket til å kjøpe kvoter. I tillegg kom etter hvert forskerne til etter noen få år med små kvoter, så stod det likevel ikke så ille til med bestanden og kvotene ble økt - i dag er de ganske romslige og godt til å leve med, i alle fall hittil. Dermed får også bedriften tilstrekkelig mengde hvitfisk levert slik at aktiviteten på det området kan holdes skikkelig oppe.

Det er nok fortsatt en del meningsutvekslinger om vi er på rett vei med fiskeripolitikken og om ikke noen får større fordeler enn andre, men som en i bedriftsledelsen sier:

“Nå er bransjen regulert både med strukturering av båter, kvoteordninger og strenge kvalitetskrav. Denne utviklinga må vi bare lære oss å leve med, nytter ikke å se bakover og på en måte romantisere bransjen. Skal vi rekruttere til fiskeryrket som er et såpass tøft yrke så må de få mulighet til et skikkelig inntektsgrunnlag og fleksibilitet”

Vi har nok alle nå innsett at utviklingen også måtte komme til fiskeriene og ikke minst har arrangementet ‘Husøydagan’ vært med på å øke denne forståelsen. Her har det alltid vært en viktig faglig vinkling nettopp på fiskerispørsmål. Fagfolk og sentrale politikere diskuterer fiskerispørsmål og innbyggerne deltar svært velvillig på arrangementet. Det var Mathilde

Karlsen i bedriftsledelsen som dro det hele i gang for tjue år siden og som har vært primus motor her også. Regner med at hun eller noen andre i arrangementskomiteen har hatt en baktanke om behovet for fokus på fiskeripolitikk og utviklingen der, og at det kan ha vært en av årsakene til at arrangementet kom i gang i sin tid.

Det har altså vært flere satsingsområder som har pågått samtidig for samfunnet her i denne perioden som jeg nå har prøvd å fortelle fra og som har ført til ganske store og positive endringer for Husøy. Resultatet har blitt at det nå er godt med sysselsetting til alle som vil ha det. Langsiktig perspektiv og tålmodighet fra lokale eiere med tilhørighet til stedet, tror jeg har vært den vesentlige grunnen til at bedriften har lyktes så bra her. Bedriften har sakte men sikkert bygd seg opp til en solid bedrift hvor overskuddet går tilbake til nye satsinger på stedet. Brødrene Karlsen har brukt ti år på å få til positivt resultat på siste satsing. På den nye avdelingen er det mange kvinner som jobber og dermed har de nå klart å få til to forhold som manglet tidligere, helårs drift og kvinnearbeidsplasser.

Husøy-samfunnet samarbeider godt med kommunen og kommunen har vært med å satse på oss ved å bygge nytt vannverk, ny kai, utbygging av skole og barnehage. Tror de ser at det er viktig å legge til rette for næringsdrift her ute, men når det gjelder å satse på skolen vår, så er vi skuffa over at kommunen ikke ser hvor viktig den er for samfunnet her ute. Selv om de har rustet opp skolen så har de flere ganger vurdert å legge den ned for å spare penger. Når de regner økonomi mot antall elever og slikt, kommer vi jo dårlig ut på et så lite sted, men for oss er det alfa og omega å ha skole her. Tror unge mennesker i dag tar det som en selvfølge at det skal være skole i nærheten der de skal slå seg ned - så skole må vi ha her, ikke snakk om noe anna.

Framtidsutsikter

Framtidsutsiktene synes jeg er gode for både bedriften og samfunnet her på Husøy, og det blir like viktig fremover at vi blir synlige der ulike saker skjer eller diskuteres, være seg fiskerispørsmål eller for eksempel idrettsspørsmål. Bedriften og vi må delta på alle arenaer videre framover for og lykkes, kan ikke hvile på våre lauvbær her. Dessuten må vi satse på å bruke ressurser på å støtte hverandre - i stedet for å jobbe mot hverandre. Ingen tjener på negativt fokus.

Dette er en kontinuerlig prosess. Vi kan ikke bare sitte rolig å tro på videre framgang uten at vi også yter noe sjøl. Sånn vil det være både for bedriften og hele samfunnet her på Husøy. Ser bare over til nabobygda Fjordgård og blir minnet om hvor vanskelig det kan være å komme ut av ei såkalt bakevje. Der har de fiskemottak hvor trailere henter fisken, blir ikke

mye sysselsetting av slikt. Ser ut til at små samfunn som opplever sårn tilbakegang, kommer inn i en negativ trend som blir vanskelig å snu. Det negative får gripe om seg og blir snarere forsterka enn at noen ser lyset. Nei, vil si det så enkelt at et lite lokalsamfunn også er helt avhengig av en positiv trend for å komme videre.

Arrangementet ”Husøydagan” hver høst er blitt et viktig arrangement som setter Husøy på kartet. Veldig mange politikere legger turen hit for å delta i debatten, og er det valgkamp så tør de ikke la være. Her får vi vist hvor viktig godt samarbeid er for å få til noe. Stort sett alle bidrar på arrangementet ellers hadde det ikke vært mulig å få det til. Føler vi har klart å lage en god merkevare med våre ”dager” fordi vi hvert år satser på et faglig fiskeritema og denne merkevaren nyter hele stedet godt av. Husøy blir godt synlig hvert år både i media og ellers også. Minner oss alle om hva vi faktisk klarer å få til her ute. Så er det også en ekstra motivasjon at noe av overskuddet går tilbake til ulike lokale formål som alle innbyggere nyter godt av

Jeg tror kanskje at hele denne historien kan være et bevis på det vi oppfatter som en ganske god og enkel oppskrift på det og lykkes med næringsvirksomhet i et lite lokalsamfunn. Næringsvirksomhet og innbyggere drar lasset sammen hele veien for å holde aktiviteten oppe.

4.3 Fortellingen om Berlevåg - innledning

Figur 3 – **Finnmark fylke** med Berlevåg kommune på Varangerhalvøya merket med mørkere farge - fiskeværet **Berlevåg** nordøst i kommunen

4.3.1 Fakta om Berlevåg

Berlevåg er en fiskerikommune geografisk plassert i Finnmark fylke, nordvest på Varangerhalvøya, på grensen til Barentshavet. Mot vest ligger Tanafjorden og i øst Båtsfjord. Arealet består i hovedsakelig av arktisk og uberørt natur. Berlevåg ligger i et værhardt område og har en sterk molo bygd av tetrapoder for å beskytte havna mot storhavet. Bebyggelsen på stedet er av nyere dato fordi tyskerne brente alle hus da de trakk seg ut under 2. verdenskrig. Kommunen har 1044 innbyggere (år 2010). Fiskerinæringen er den viktigste næringen i lokalsamfunnet og de to største fiskeindustribedriftene er Berle Fisk AS og Berlevåg Fiskemottak AS. I tillegg består næringslivet av et kongekrabbemottak, flere handels- og servicebedrifter og en reiselivsnæring som i hovedsak tilbyr aktivitetsturisme. Kommunikasjon til og fra kommunen skjer med bil, daglige Hurtigruteanløp og fly fra kortbaneflyplass. Kommunen har barnehage, barne- og ungdomsskole og videregående skole.

4.3.2 Heftig og begeistret

Hjemmesida til kommunen har overskriften: 'Berlevåg kommune – Heftig og begeistret'. Tittelen er hentet fra suksessfilmen 'Heftig og begeistret' (Knut Erik Jensen; 2001) som handler om Berlevåg mannsangforening og som gjorde stedet landskjent da den gikk sin seiersgang over landet. I etterkant av filmen ville mange besøke stedet og ha tak i koret, men nå når det er gått ni år etter suksessen, hvordan står det nå til med Berlevåg?

Jeg har besøkt stedet våren 2010 og kommer dit med hurtigruta omtrent som eneste passasjer den kvelden. Det er lite som minner om stor turistterspørsel og hotellet har stengt dørene, bare et pensjonat igjen som tilbyr overnatting.

På forhånd har jeg sjekket litt om situasjonen for fiskeværet noen år etter mannsangforeningen tok oss med storm med sitt frodige persongalleri. Folketallet i kommunen går stadig nedover. I 1990 var det 1327 innbyggere i kommunen og nå tjue år seinere er det 1044 innbyggere – en nedgang på 21 % i denne perioden. Nabokommunen Båtsfjord har til sammenligning en nedgang på 12 % innbyggere samme periode. Antall innbyggere i gruppen 25-29 år er på ca. 6 % i Berlevåg, mens samme gruppe utgjør ca. 10 % i nabokommunen.

Arbeidsledigheten er stor i forhold til resten av landet. I 2009 var 5,8 % arbeidsledige i kommunen, mot et gjennomsnitt for resten av Norge på 2,7 % (alle tall fra SSB). I tillegg sysselsetter de to viktigste fiskeindustribedriftene til sammen i underkant av 50 personer og

begge bedriftene er eid av eiere utenfra. Berle Fisk AS ble etablert i 1995 og eies av et fransk selskap Importex Sarl. De tar i mot fisk for videresalg og har nå ca. 26 ansatte. Berlevåg Fiskemottak AS ble etablert i 2003 og eies av Norwegian Fish Company Export AS - et datterselskap av konsernet The Resource Group TRG AS som eies av Kjell Inge Røkke. Bedriften tar i hovedsak imot fisk for videresalg og har i dag ca. 22 ansatte. Ut fra denne forundersøkelsen forventer jeg en smule pessimisme og kanskje en avventende holdning til å stille opp til intervjuer og fortelle om Berlevåg.

4.3.3 Fortellingen om Berlevåg

Det er godt å bo her

Jeg er en godt voksen mann kan man si, i slutten av femtiårene og har alltid bodd her i Berlevåg. Her har jeg arbeidet med litt forskjellig, det som de i dag kaller serviceyrker og på fiskebruket der jeg nå er. Regner med at jeg skal kunne jobbe der fram til pensjonistalderen, hvis bare helsa holder seg like bra videre og hvis det fortsatt er nok arbeid å få. Det har hittil vært nok å gjøre, men en vet jo aldri helt sikkert i fiskerinæringen – mye har forandret seg der.

Kona mi jobber på skolen her og barna våre er voksne og bor for seg sjøl nå. Ei datter har heldigvis blitt værende her i Berlevåg, mens to sønner bor lengre unna. Sånn opplever mange her på vår alder, ikke gitt at voksne unger blir boende her. På fritida er jeg med i en revygruppe, der har jeg vært med i mange år. Revygruppa er en trivelig gjeng så der blir jeg med så lenge jeg er gangfør. Ellers liker vi godt å dra på hytta i helgene, da slapper vi ordentlig av, begge to.

Jeg trives veldig godt her i 'været', kunne ikke tenke meg andre steder å bo heller. Muligens at det hadde vært noe annet hvis jeg hadde vært ung nå med alle muligheter de har, men for meg blir det ikke noe annet enn Berlevåg. Alt er så oversiktlig og nært her, alle kjenner alle, både unge og gamle. Her er alltid noen du kan slå av en prat med, uansett når tid det skal være. Syns vi er heldige som får bo i et fredelig hjørne av verden og det gir en god frihetsfølelse.

Vi har et godt kulturtilbud til alle aldersgrupper, både revy og korsang har kjempelange tradisjoner her oppe. Det er også bra tilbud til idrettsinteresserte og fotballgruppa har fått anlagt en kunstgressbane som er blitt veldig bra. Det har alltid vært mange ildsjeler som drar ting i gang og da hiver folk seg rundt og blir med. Så vil du være sosial og delta i et eller annet, tror jeg at det skulle være nok av tilbud.

Berlevåg ble da også godt kjent i hele Norge da filmen 'Heftig og begeistret' ble spilt inn her for noen få år siden. Filmen handlet om Berlevåg mannskor og turer de gjorde, men den viste også den fantastiske 'stå-på-viljen' som mange har her oppe. Tror en del ble overrasket over hvor driftige vi er her og hva vi kan få til, i alle fall på kulturfronten.

Det som likevel bekymrer oss, er at folketallet går ned - det "lekker" innbyggere fra kommunen. Nå er vi rett i overkant av tusen mennesker her, så det begynner å bli en liten kommune, kan ikke si noe annet. På skolen hører vi nå at det bare er ti unger som begynner i første klasse til høsten, mens det er tjueto som går ut av ungdomsskolen - klart en blir bekymret av en sånn utvikling. På disse ti årene har det altså blitt bare halvparten igjen på årskullet, så det betyr at folketallet har gått drastisk ned på disse årene. Rett nok er det mindre antall unger pr familie, men det er for mange unge som flytter ut og for lite av dem som kommer tilbake etter at de har tatt utdanning.

Vi har for lite arbeidsplasser her i været, enda vi har to aktive fiskemottak, et kongekrabbemottak og en god del fiskebåter som leverer fangsten sin her. Fisken er rett ut i havet her - der ligger det godt til rette, men vi klarer ikke å få noe særlig videreføring av fisken på land derfor blir det lite arbeidsplasser av all den fisken. Mesteparten av fisken vi tar imot blir kjørt avgårde med trailere til fabrikker andre steder og da blir det sysselsetting andre steder enn i Berlevåg.

Arbeidsledigheten i kommunen er på ca. seks prosent og det er for mye. Det er selvsagt ikke sikkert at alle disse ønsker å jobbe med fisk, men tror at ledigheten hadde vært betydelig mindre hvis vi kunne tilby mer arbeid på fiskebrukene. Dagens fiskeindustri er så mye lettere å jobbe i enn da jeg startet. Nå er det masse maskiner som gjør det vi tidligere gjorde med handmakt.

Fiskeindustrien sliter

Fiskeindustrien i Nord-Norge har hatt ganske dårlig utvikling i mange år nå, sånn har det vært også her i Berlevåg. Vi hadde fem eller seks fiskebruk for ikke så mange tiår siden og noen av dem gikk med doble skift også for å ta unna alt arbeidet. Brukene har likevel ikke klart å få til lønnsom nok drift over tid og så har de hatt for lite kapital å stille opp med for å møte utfordringene på lang sikt.

Det er enda mer krevende å drive fiskemottak i dag. Du skal ha drift hele året som de strevde med før også, men i tillegg har myndighetene innført reguleringer for å bevare fiskebestanden. De er redd vi skal fiske for mye sånn at det ikke blir noe igjen til neste generasjoner. Tror ikke noe på det at sånne båter som det vi har her i Berlevåg skal klare å

tømme havet, men det er klart at stortrålerne kan det være verre med å kontrollere. Vi har hørt at stortrålerne spylar småfisken på havet så bare lurer på om myndighetene klarer å stoppe dem. Men ser ikke anna enn at de regulerer like mye de små båtene her også, sånn er det alltid – klarer de ikke å ta de store så går på de små...

Så er det også dette nye at alt skal følge Eu - reglene nå. Her er det så mange regler at en nesten kan bli svimmel, hvis alt skal følges. Flotte produksjonslokaler og det ene med det andre, lurer på om EU klarer å følge alle disse reglene sjøl? Nei, du må ha en god del kapital i ryggen for å klare alle disse kravene over tid.

Leste forresten et intervju i 'Fiskeribladet Fiskaren' med Aksel Aleksandersen, han som for tre år siden solgte et av fiskebrukene her - Berle Fisk A/S. Han forteller i intervjuet om et blodslit fra morgen til kveld. Han startet med et lite fiskemottak og fikk flere folk i arbeid som igjen krevde enda mer råstoff. Det ble større krav til utvidelser og vedlikehold, i tillegg til nye forskrifter og pålegg fra myndighetene. En ny strukturmelding sørget for at flere av de faste fiskebåtene ble strukturert vekk. Alle prognoser viste at det ville kreve store økonomiske ressurser for å holde bedriften i gang. Da bestemte han seg for å selge bedriften til en av sine samarbeidspartnere og han det har han ikke angret på heller. Tvert om, sier Aksel, så var årene som fiskekjøper i Berlevåg en forjaget tilværelse og det er en lettelse å slippe det. Han vil heller drive videre som sjarkfisker og ser fram til en mye enklere tilværelse der. Jeg blir bekymret når jeg tenker på dette at lokale eiere heller vil være sjarkfiskere enn å drive i fiskeindustrien. Skulle være mulig for de med så god lokal kunnskap og erfaring å få til å drive bedrift her som ressursene er. Nå er det ingen lokale igjen her - franskmenn eier Berle Fisk og Aker Seafood eier Berlevåg Fiskemottak. Franskmennene har vært her lengst for de samarbeidet med den forrige eieren før de kjøpte opp bedriften. Vi har ikke noe å klage på verken den ene eller den andre av dem hittil, bortsett fra at driften gir alt for lite arbeidsplasser. Det er viktig for oss å få flere arbeidsplasser, men akkurat det forholdet ser det ikke ut til at bedriftene er så opptatte av. De er nok mest fokusert på egen bedrift og overlater til kommunen å jobbe med å øke sysselsettinga. Aker Seafood har jo startet med litt filetproduksjon, heldigvis for det, men da måtte kommunen gå inn med økonomisk støtte for å få det til, kan du forstå det – lille Berlevåg kommune må støtte en sånn gigant som Røkke?

Så er det slik at vi er usikker på om disse bedriftene har tenkt å bli her, de har ikke drevet på her så lenge og kanskje blir de bare her så lenge råstoffet her er lønnsomt? Vi hører jo om at Røkke har tenkt å ta ned antall enheter til bare to her i Finnmark og da er vi redde for at han ender opp med bare Hammerfest og Båtsfjord - at Berlevåg ikke når opp her når dette store konsernet legger nye planer. Riktignok følger det trålerkonsesjoner med bruket her så

lurer på hvordan han skal løse det? Han klarer vel det også – å komme unna leveringsplikten her, han har jo vært ute en vinterdag før, den karen.

Den tredje og minste fiskeribedriften, Berlevåg Kongekrabbe A/S tar bare imot kongekrabbe, men sliter med sitt. De ønsker også å ta imot hvitfisk den tida på året krabben ikke fiskes, men det får de ikke lov til. Lokalene er i næringsshagen til kommunen. Kommunen har kjøpt opp lokalet hos nabobedriften Berlevåg Fiskemottak og i kjøpekontrakten er det en tinglyst klausul som hindrer mottak av hvitfisk i dette lokalet. Kommunen var ikke klar over denne klausulen, og der står saka i dag. Tror bedriften nå vil prøve å få tak i et nytt lokale, hvis ikke myndighetene tillater fritt fiske av krabben. Hvis det blir fritt fiske tror de at det ikke er noen vits, da vil det ikke gå lang tid før krabben er helt borte likevel. Dette med klausuler som hindrer mottak av hvitfisk, blir nesten i meste laget for oss innbyggere å forstå.

Vi har vært vant til fra tidligere at fire til fem bruk kunne ta imot fisk her side om side uten problemer. Nå er de færre og har fortsatt bra med fisk, men alle får likevel ikke ta imot fisken. Når Berlevåg kommune skal forhandle med store konsern så er jeg redd for at de har for liten kompetanse og erfaring til å henge med i svingene. Den andre parten har jo skarpskodde advokater på alle ledd så det er vel ikke så rart at utfallet ble slik. Tror de gjør det for å få mindre konkurranse om råstoffet og blir jo aldri så mye fisk at de ikke klarer å ta imot den, er jo bare å sette inn ekstra trailere.

Framtidsutsikter

Kommunen har involvert seg ganske mye i næringslivet her og må bare fortsette med det hvis vi skal ha en sjanse til å snu trenden. Når en bedrift tross alt har starta med litt filetproduksjon med økonomisk støtte fra kommunen, så er bedre enn at ingenting skjer. Det har jo sin pris så det er nok ikke ubegrenset hva en liten kommune kan yte, men tror vi må bare strekke oss så langt som overhodet mulig.

Kommunen har fått bekreftet at arbeidsplasser er kjempeviktig for å beholde bosettinga. De hadde en spørreundersøkelse her for tre år siden, hvor de spurte alle mellom 18 og 40 år: 'Hvorfor flytter folk fra Berlevåg?' Svarene her var at mangel på arbeid og utdanningsmuligheter, var viktigste årsak til flytting. Nå satses det derfor hardt på å prøve å få til mer næringsutvikling og så har vi fått et nytt ettårig videregående skoletilbud, det er en god begynnelse. De spurte også: 'Hva får folk til å bli i Berlevåg?' Her svarte de fleste at familietilknytning og sosiale nettverk er det som motvirker fraflytting. Disse kriteriene dekker vi godt nå så da spør det hva som blir viktigst for den enkelte berlevåging. Skal du bort å prøve lykken på et nytt sted eller tar du sjansen på å bli her og sloss sammen med oss for å få

det bedre? Ikke gitt hva den enkelte velger, der må jo folk få stå fritt til å velge.

Vi kan bare jobbe mot å få det bedre og ikke gi opp selv om det tar tid. I grunnen er vi et optimistisk folkeslag her oppe så det skal noe til før vi ser helt svart på situasjonen. Mange unge engasjerer seg i kommunepolitikken for å prøve å bidra og det er veldig positiv. Det er de unge som mest har 'skoen på' i forhold til både jobbtillbud, skole og barnehagetilbud.

Turistnæringa har ikke tatt helt av enda, sjøl om vi hadde et kraftig oppsving etter filmen om mannskoret. Det ble en kort periode med mye påtrykk etter filmen og uvant for oss. Vi skulle nok ha brukt det oppsvinget mer der og da, men ikke så enkelt når noe nytt kommer ramlende i hodet på deg. Vi trodde ikke at filmen skulle bli så godt mottatt, må bare innrømme det. Det ble i alle fall en positiv etterklang for stedet Berlevåg, sier folk utenfor bygda også. Noe turistvirksomhet har vi fått på plass og det er faktisk et par fra Sveits som jobber mest mot denne næringen. Kanskje greit at noen utenfra kan ta tak i det, de ser det antagelig fra et annet ståsted hva turistene egentlig etterspør. De som driver her kan ikke ha det som eneste levevei enda, men igjen, det en god begynnelse. Håper vi kan få til noe her bygda vår kan bli mer kjent. Vi har for eksempel en ganske særegen natur, sier mange fremmede som besøker oss.

En annen ting jeg må nevne er at det planlegges en vindmøllepark her i nær framtid. Da ser vi for oss at vi kan få mye kraft av den, for vind er det stort sett alltid her som storhavet står på. Ikke noe særlig motstand mot denne planen fra naturvernere slik de har det sørpå. Berlevåg trenger alt vi kan få av nye virksomheter, alle er enige om det. Jaggu kan kommunen også få eiendomsskatt av vindmøllene, sier andre kommuner som har starta opp med dette. Det vil bli en viktig inntektskilde. Vi har ikke eiendomsskatt på noe enda, men det kommer nok, ikke til å unngå for oss med private hus heller. Mange kommuner har tatt denne skatten i bruk nå så da kan vel ikke vi tro at vi skal ha det bedre enn andre?

Olje- og gassboring har vi ikke spekulert så mye på enda her oppe, det er liksom høgt opp og langt fram det der. Noen meiner at det er fullt mulig å satse på den næringen selv om vi har rike fiskefelt og andre meiner at det er for risikabelt. Nå har jo Hammerfest fått en start på dette eventyret, så spør om hvor det eventuelt kan komme flere steder her i nord. Vi avviser det ikke, men ser at det kan være et tveegget sverd også. Vi kan ikke spille hasard med fiskeriene heller, for uten dem er vi på bar bakke.

Til slutt vil jeg si at tross en del motgang og vanskeligheter, så ser jeg ikke mørkt på framtida her. Det har bodd folk her lenge og det tror vi fortsatt at vi skal få til videre også. Bare vi klarer å stable på beina masse innsatsvilje så er det liv laga, trur vi. Vi har en viktig naturressurs i fisken ute i havet her og den blir bare mer og mer populær som mat i verden,

sier de som forstår seg på slikt. Så når andre steder klarer seg godt uten slike naturressurser så må det i alle fall være mulig for oss som har den, å få til noe. Det har dessuten vist seg at pendelen gjerne svinger i alle sammenhenger og kanskje små livskraftige fiskevær også får sitt oppsving om noen år. Det tror vi på og må bare få flere med på samme tankegang, slik at det kan bli en selvoppfyllende profeti – det er vår største oppgave framover.

KAPITTEL 5 EN ANALYSE OG SAMMENLIGNING AV FORTELLINGENE

5.1 Innledning

I denne delen vil fortellingene drøftet med bakgrunn i det rammeverket som ble presentert i kapittel 2. Analysen er bygd opp slik at jeg først analyserer fortellingen fra Husøy. Her identifiseres flere scener som forløper omtrent samtidig, men fortellingen typebestemmes som en fortelling i forhold til de tre klassiske dramagenre – romanse, tragedie og komedie. Så analyseres eierskapsbetraktninger fra befolkningen på stedet, spesielt opp mot lokalt eierskap. Samme prosedyre gjøres på fortellingen fra Berlevåg hvor to scener kan identifiseres i fortellingen. Etter dette gjøres analyse av den komparative undersøkelsen av de to stedene for å få en sammenligning av synet til befolkningen hvorvidt det er forskjell på hvilket samfunnsansvar de ulike eierskapene tar og hva dette har å si for utviklingen på stedet. Til slutt kommenteres fortellingene i et satirisk perspektiv for å få en alternativ vinkling på fortellingene, også i et framtidsperspektiv.

5.2 Analyse av fortellingene

En narrativ analyse av fortellingene er en dynamisk analyse som legger vekt på prosess og hvordan hendelser utfolder seg over tid. Sentrale elementer i en slik analyse vil være hvilke hendelser, hvilken sammenheng det er mellom dem, sentrale aktører og konteksten for hendelsene. I analysen blir fortellingene fra Husøy og Berlevåg karakterisert i forhold til de tre klassiske dramagenrene romansen, tragedien og komedien.

5.2.1 Komedien om Husøy

Når plottet 'Årsak til optimisme' starter opp på Husøy, kan situasjonen beskrives som en hektisk vintersesong fra november til mars måned, med stor aktivitet både på land og hav. Båtene leverer et bra kvantum fisk i denne perioden og bedriften tar i mot råstoffet som i hovedsak går til salting og filetproduksjon. Mellom april og oktober måned er det derimot lite aktivitet og permittering av arbeidsstokken på land. I tillegg har myndighetene startet med strenge reguleringstiltak mot fiskeriene. Det ønskes bedre kvalitet på råstoffet og bevaring av framtidige fiskebestander. Folketallet i bygda er synkende og det er lite fokus på Husøy i media. I denne perioden kan man nærmest se at fortellingen preges av at flere scener settes

opp omtrent samtidig.

Første scene

I styrerommet hos bedriften Brødrene Karlsen bestemmer ledelsen at bedriften trenger drift større deler av året og at de må ha mer fisk og fiskeprodukter å tilby markedet. De vedtar å kjøpe et konkursbo med et lakseoppdrett og i tillegg et smoltanlegg som kan levere yngel til oppdrettet. Da kan de starte planleggingen av en ny fabrikk for videreforedling av laksen og dermed øke sysselsettingen. Planleggingsfasen er en lang periode i plottet, før fabrikken startes opp og scenen kan avsluttes med utviding av arbeidsstokken og nye produkter på markedet.

Andre scene

En annen scene som også identifiseres i fortellingen fra Husøy, skjer omtrent samtidig med den foregående. Arrangementet Husøydagan blir startet av Mathilde Karlsen fra bedriftsledelsen. Ideen starter opp med utgangspunkt i å finne noe som kan sette Husøy på kartet, i en tid med lite aktivitet i bygda og stort fokus på pålagte endringer fra myndighetene. Det nye arrangementet skal inneholde et stort fiskeriseminar hvor viktige fiskerispørsmål skal debatteres. Stortinget blir kontaktet for få tak i sentrale politikere som kan besøke arrangementet i valgkampen. Mathilde Karlsen bruker sitt etter hvert store kontaktnett fra mange år i lokalpolitikken og klarer å få med meget sentrale politikere allerede fra starten. Når statsministeren deltar, deltar både lokal- og riksdekkende media og en rekke fagpersoner fra fiskerinæringen. Det første fiskerifaglige seminaret er i gang og har fra da av vært en viktig arena for drøfting av fiskeripolitikk i regionen. Arrangementet har vært med på å gi Husøydagan et merkenavn og samfunnet har fått et positivt omdømme som kan brukes i mange andre sammenhenger.

Tredje scene

En tredje scene kommer opp i samme tidsrom. I den er det fokus på tiltak mot myndighetenes reguleringer av kvotene. Denne scenen er ikke så tydelig i fortellingen fra Husøy og ser ikke ut til å ha samme innvirkning på bedriften eller antall nye arbeidsplasser som de to foregående. Fiskerne er kommet i konflikt med myndighetene fordi de mener at reguleringer har gitt unødvendig lave kvoter. De starter oppkjøp av såkalte kvotebåter for å få tak i mer fisk. Båtene er egentlig ikke så godt egnet til drift i værharde strøk og det blir en dramatisk periode med risikopreget drift på til dels gamle fartøyer. Tiltakene fra fiskerne gir økt

råstoffmengde som kommer både fiskere og bedriften til gode. Denne scenen avsluttes med at det etter mange innspill fra miljøet, lempes myndighetene på de stenge kravene. Nå kan kvotene omsettes relativt fritt, de kan flyttes fra gamle til nye båter og det tillates også større kvoter.

En komedie

Alle scenene inngår i fortellingen fra Husøy og gjør at den kan karakteriseres som en komedie. Det er en fortelling om en konfliktsituasjon som har oppstått, men som får en lykkelig slutt. I moderne tid sidestiller vi gjerne en komedie med en morsom og latterlig historie, men i litteraturen er ordet komedie brukt om flere store verk med lykkelig slutt, uten at verket er av humoristisk art. Konflikten i denne fortellingen er den vanskelige situasjonen som har oppstått for lokalsamfunnet som har for lite arbeidsplasser og en negativ utvikling hvor folketallet synker betydelig. Komediens fellesskap og solidaritetsnorm kommer fram i fortellingen når menneskene inngår et større samarbeid for å snu situasjonen. Flere grupper inngår i samarbeidet og tydeligst kommer dette fram når arrangementet Husøydagan ser dagens lys og nesten hele øya er med i arrangementskomiteen. Bedriften er også godt representert i arrangementet, men ikke så sterkt som i den andre scenen med nysatsing. Den scenen må karakteriseres som den viktigste hendelsen i hele plottet fordi det er den som har størst innvirkning på konfliktløsningen.

Fortellingen har også et komisk element fordi de første reguleringstiltakene på fiskebestanden oppfattes som nærmest latterlige av befolkningen. Miljøet ser ut til å godta at det ikke er mulig med fritt fiske lenger, men overgangen til stenge kvotetildelinger og forskere som varierer med sine råd, det virker både stivbent og nesten komisk for aktørene. Det oppstår en kamp mot myndighetene og løsningen er tillempeing av regelverket som fiskerne føler blir lettere å leve med.

Helten i en komedie er ikke en skikkelse med ekstraordinære krefter, men et menneske som folk flest, her representert med alle de menneskene som hver på sin måte bidrar til å snu situasjonen på Husøy. Sammen har de klart å bevise at det nytter å gjøre noe selv og deres innsats har skapt løsningen på komediens forviklinger og konflikter. Så kan det være at noen som framstår som større helter enn andre, men da som symboler for folket, for eksempel Mathilde Karlsen, uten at hun har hatt noe spesielt ønske om å framstå som dette. I folks øyne er hun likevel en slags helt når hun har klart å dra i gang arrangementet som har gitt så godt omdømme for øya. En slik helteskikkelse blir på den måten det personifiserte uttrykket for folket og deres spesielle mot og moralske holdninger til arbeid og samarbeid (Moldenæs;

2006). Det samme gjør hjørnesteinsbedriftens lokale ledelse, som omtales i neste avsnitt.

5.2.2 Lokalt eierskap som løsning

Informantene er ganske entydige på at det er det lokale eierskapet som er den vesentlige årsaken til den gode utviklingen. De forklarer det med at eierne av bedriften er en del av lokalsamfunnet og alltid har hatt sterk tilhørighet til stedet. Deres filosofi med å tenke bedrift og samfunn - hand i hand - har gitt positiv utvikling for begge parter. Bedriften kan ikke lykkes uten å ha et livskraftig samfunn rundt seg og dermed blir samfunnsansvar en forretningsstrategi. Andre strategier til de lokale eierne er langsiktighet og tålmodighet når nye valg gjøres. Det tar tid å få økonomisk gevinst av nysatsninger, og det nytter ikke å forvente noe annet. Eierne roses både fordi de har klart å være forutseende ved å satse på andre produkter og fordi de har tatt seg tid å vente på økonomisk gevinst. Bedriftsledelsen på Husøy sier sjøl at de ikke kunne ha lyktes uten å dra lasset i lag med andre og det har på en måte oppstått et gjensidig avhengighetsforhold mellom bedrift og befolkning. Begge parter er en del av suksessen som har bidratt til å utvikle en positiv identitet til bygda gjennom å vise at det er fullt mulig å skape noe med utgangspunkt i lokale ressurser.

Nå skal det også sies at befolkningen på Husøy ikke har erfaring med andre former for eierskap enn det lokale, fordi Brødrene Karlsen var etablert på øya når bosettingen starter. De har ikke opplevd eierskifter i fiskeindustrien slik mange andre lokalsamfunn langs kysten har vært nødt til å forholde seg til. Et annen viktig forhold i denne sammenhengen, er at et så langsiktig eierforhold også gir muligheter for å satse på nye prosjekter. Mange andre bedrifter i næringen er i en vanskelig økonomisk situasjon, og nye tiltak blir nedprioritert. Lokalt eierskap og samfunnsansvar er likevel et tveegget sverd, medgir ledelsen. Det forventes at tradisjonen med å tenke samfunnsansvar må opprettholdes. Hvis bedriften hadde vært lokalisert et annet sted med flere andre bedrifter til stede så er det ikke sikkert at lokalbefolkningen hadde hatt de samme forventninger om ansvar for lokalsamfunnet. Det kan være lite lønnsomt å ta et slikt ansvar, til tross for motivasjonen med egen omdømmebygging. Hittil har det ikke vært noe tema å gjøre andre valg, nettopp fordi det er et så nært og tett forhold mellom bedrift og lokalsamfunn.

5.2.3 Den tragiske komedien om Berlevåg

Den opprinnelig tilstanden i Berlevåg ligner på opprinnelig tilstand på Husøy når

fiskeindustribedriftene ikke makter å gi tilstrekkelig sysselsetting på stedet. Flere eierskifter på bedriftene har ikke gitt ønsket resultat for lokalsamfunnet, det er fortsatt permitteringer store deler av året. To fiskeribedrifter er etablert i lokalsamfunnet, en lokal bedrift som tar imot fisk og videreforedler noe av råstoffet, og en nyetablert bedrift med eiere utenfra som tar imot fisken og selger råstoffet videre. Folketallet er dessuten sterkt synkende på denne tida.

Første scene

Første scene starter i lokalsamfunnet når den lokale eieren Berle Fisk AS bestemmer seg for å selge bedriften til sine franske samarbeidspartnere. Franske interesser overtar og nå blir også denne bedriften mottakssentral for fisk, som så sendes med trailere til det europeiske markedet. Fra før av henter den nyetablerte bedriften Berlevåg Fiskemottak AS råstoffet i Berlevåg til egne fabrikker andre steder i Finnmark. Det tar omtrent to timer fra fisken er på land og til berlevågingene kan se baklysene av trailerne på tur ut av fiskeværet. Dette er en driftsform som ikke krever mange ansatte. Ved dette salget blir flere arbeidsplasser borte og enda flere innbyggere flytter fra Berlevåg med slike dystre framtidsutsikter. Nå kommer kommunen inn på banen og engasjerer seg for å snu den negative utviklingen. Den forhandler med Berlevåg Fiskemottak AS om muligheter for å starte filetproduksjon. Bedriften går med på produksjon i deler av året, forutsatt at Berlevåg kommune sier seg villig til å gi økonomisk støtte til produksjonen. Første scene ender med en liten filetproduksjon i deler av året.

Andre scene

Neste scene starter seinere enn den første, men utspiller seg i samme miljø og med mange av de samme aktørene. Den første hendelsen her er at kommunen kjøper et lokale av en av fiskeribedriftene i bygda og lokalet skal brukes til etablering av en næringshage hvor næringsdrivende kan få leie lokaler til ulike formål. En aktør starter opp med mottak av kongekrabber som er et ganske nytt produkt i miljøet. Dette nye foretaket sysselsetter omtrent 10 ansatte, men klarer ikke å få til sysselsetting hele året. Kongekrabbe kan ikke fiskes hele året og bedriften ønsker å ta imot hvitfisk i ledige perioder. Det oppstår en konflikt fordi kjøpskontrakten til kommunen inneholder en klausul som hindrer mottak av hvitfisk i disse lokalene. Selger av lokalet ønsker ikke konkurranse om råstoffet og har brukt en type kontrakt som er uvanlig for berlevågingene. Konflikten søkes løst ved at kjøper forsøker å få deler av kontrakten erklært ugyldig. Endepunktet har hittil vært at bedriften i næringshagen fortsatt bare kan ta i mot kongekrabbe og dermed redusert drift. I skrivende stund ser det likevel ut til at en ny hendelse kan komme inn i dette plottet når kongekrabbebedriften nå planlegger å

bygge en egen fabrikk hvor de kan ta imot kongekrabbe og hvitfisk for videreforedling. Hvis denne planen lykkes, vil plottet få et lykkelig utfall for lokalsamfunnet ved økt sysselsetting.

En tragisk komedie

Jeg vil karakterisere scenene i fortellingen fra Berlevåg som en komedie. Den har flere kjennetegn fra komedien til tross for at den lykkelige slutten enda ikke kan observeres. Hvis siste utspill fra bedriften som har startet med kongekrabbe lykkes, får plottet også en slutt som blir mer typisk for en komedie. Her er identifisert en konflikt mellom lokalsamfunnet og bedriftene som har forskjellige interesseområder. Lokalsamfunnet ønsker sysselsetting og bedriftene vil selge råstoffet videre fordi dette gir best inntjening og minst utgifter. Det latterlige elementet fra komedien kan gjenfinnes ved at kommunen er nødt til å betale for arbeidsplassene til aktører i en bedre økonomisk stilling enn kommunen. Befolkningen gir også uttrykk for i sin fortelling at deler av denne konflikten oppfattes som helt latterlig og meningsløs. Det er fisk nok til flere mottak og økt sysselsetting er viktig for et lokalsamfunn som har en arbeidsledighet på rundt seks prosent. Tiltaket med klausul i kjøpekontrakten for å stoppe andre i samme næring, blir bare ansett som en form for grådighet, en last som er typisk for komedien å latterliggjøre.

Det som sterkest er med å karakterisere plottet som en komedie og ikke en tragedie, er den folkelige helteskikkelsen som kan identifiseres både blant hverdagsmennesker og kommunen som aktivt bidrar nærmest som folkets forlengede arm. Mange deltar i kampen for å få til et levelig lokalsamfunn, motstand fra myndigheter og aktører som vil hente ut fiskeressursene får dem ikke til å gi opp kampen. Noen mennesker bestemmer seg for å bli i Berlevåg, tross motgang og hindringer. De har tro på at det må være mulig å få til et livskraftig fiskevær videre framover.

Så er det likevel også et tydelig tragisk preg ved denne komedien, når et lokalsamfunn med så store ressurser ikke er i stand til å få tatt hånd om dem på en bedre måte. Rike fiskeressurser skulle ha vært mulig å omsette til en mer positiv utvikling for lokalsamfunnet. Konflikten har derfor noen tapere, når lokalsamfunnet fortsatt mangler sysselsetting og ungdommen flytter, de som skulle være framtida for Berlevåg.

5.2.4 Eksternt eierskap som problem

Informantene i Berlevåg er ikke like entydige som de på Husøy om at lokalt eierskap er den eneste løsningen for å få til en positiv utvikling. Men de mener at dagens situasjon, med

ressursuttak fra eksterne bedrifter, blir svært uheldig for samfunnet fordi det gir lite positive ringvirkninger for lokalsamfunnet. Eierne føler dessuten liten tilhørighet til samfunnet når de bor på Vestlandet og i Frankrike. Handlingene deres ser ut til å være styrt av konsernets strategi og strategien for tilstedeværelse i Berlevåg er uttak av råstoff som bedriftens eiere bruker til produksjon andre steder. Omdømmebygging for disse bedriftene vil mest sannsynlig skje nærmere konsernets forretningsadresse og Berlevåg blir langt unna i denne sammenhengen. Antagelig vil eierne sette inn eventuelle tiltak i et lokalsamfunn nært der ledelsen sjøl oppholder seg og kan bli påvirket av omgivelsene til å ta grep. Informantene i Berlevåg klager imidlertid ikke på samarbeidet med disse bedriftene, bortsett fra i 'kongekrabbesaka', men de er usikre på om hvor lenge eierne vil se det lønnsomt å ha en bedrift på stedet. De antar at den er lokalisert her så lenge stedet har råstoff nok. Samfunnsansvar for lokalsamfunnet blir ikke vektlagt, det må kommunen eller andre ta seg av. Likevel er erkjennelsen at situasjonen kunne ha vært verre om ingen tok imot noe fisk, slik som var tilfelle hele året i 1996 (Berlevaagnytt 2007).

Berlevåg har i likhet med Husøy en historie med langvarige lokale eierskap, men de har hatt flere forskjellige lokale eiere og i dag er situasjonen motsatt. Mange eierskifter de siste 15 årene har gitt lite kontinuitet og rom for langtidsplanlegging, og lokalene til fiskeindustrien mangler nødvendig vedlikehold. Befolkningen hadde gjerne kunne tenkt seg en lokal eier som tar samfunnsansvar, men innser at dagens aktører i tillegg må ha store økonomiske ressurser for å klare oppgaven. Det er ikke gitt for hvem som helst å starte opp med denne type virksomhet. Historien i Finnmark og i nordnorsk fiskeindustri har vist at små aktører har problemer med å overleve på lang sikt. Den siste bekræftelsen på hvor vanskelig drift av landbasert fiskeindustri er, fikk de da siste lokale eier solgte og heller ville bli sjarkfisker fordi han opplevde det som økonomisk enklere og mindre strabasiøst.

Nyetableringen med kongekrabbebedriften gir derimot håp om at det er mulig å få til noe nytt og det er et stort ønske om at bedriften skal lykkes med sine planer. Denne bedriften viser at lokale eiere kan ha en annen strategi i forhold til videreføring av råstoffet og flere ser muligheter for nye helårs arbeidsplasser hvis bedriften får mulighet til å etablere seg skikkelig på stedet.

5.3 En sammenligning av de to stedene

Komedie og skygge av tragedie

Fortellingen fra Husøy slik husøyværingene forteller den, framstår som en komedie hvor

heltene består av et samarbeid mellom bedriften og folket. Gjennom hele fortellingen kommer det fram, den gjensidige avhengigheten, samarbeidet og det at alle drar lasset i lag. Det har etter hvert oppstått stor tro på at initiativ og samarbeid er det som skal til for at samfunnet skal overleve og hjørnestensbedriften er en viktig faktor for å få dette til. Når bedriften og lederne overlever i en vanskelig bransje, kan man oppleve at lederne blir beskrevet som romantiske helter med ekstraordinære krefter, men her beskrives de som vanlige innbyggere som deltar i lokalsamfunnet på samme måte som mange andre innbyggere. De har riktignok mulighet til å bidra med ekstra ressurser på grunn av sin posisjon, men det er folkelige dyder som tålmodighet, ansvar for fellesskapet og hardt arbeid som vektlegges som årsak til positiv utvikling for bedrift og samfunn.

I skyggen av komedien skimtes likevel en mulig tragedie. De er uansett avhengige av skjebnen i form av usikkerhet om fisken fortsatt vil være tilstede her i samme størrelsesorden som før. Andre forhold som samarbeid og initiativ kan kontrolleres, men fiskebestanden er utenfor deres rekkevidde for kontroll. Dette usikkerhetsmomentet virker det likevel som befolkningen har lært seg å leve med.

Tro på egen mestring

Grunnmuren i samfunnet synes å være den lokalt eide bedriften. Bedriftens solide økonomiske stilling skaper trygghet for stedet og eierne blir gode rollemodeller for andre initiativrike personer. Dette ser ut til å skape en psykologisk effekt som både gir stolthet over hva som er mulig å få til og økt selvrespekt blant befolkningen. Kontroll over egen framtid synes å være innen rekkevidde og det oppstår en selvforsterkende effekt og nye initiativ dukker opp. Denne mekanismen kan ligne den Bandura (1993) kaller mestringstro, egen evne til å organisere og utføre handlinger for og nå ønsket mål. Slik tro på egen mestring har sitt utspring i selvopplevd mestring, sammenlignet med hva andre får til og ved oppmuntring fra andre. Selv om en slik mestring av utfordringer ikke er dokumentert, tror folk på denne sammenhengen og det gir selvtillit til å ta nye grep.

Mediene kan brukes

På Husøy synes de å være klar over at deres komedie kan vekke både latter og optimisme, også for et eksternt publikum. Det er viktig at de får fram både innad i samfunnet og gjennom media, hva de har fått til her ute og ikke hva som fortsatt mangler. På den måten kan man bli påminnet egen dyktighet og dette gjenspeiler seg også i Tv-serien 'Da damene dro'. Her får de vist hva de faktisk har fått til ved egen hjelp. Husøyværingene ser ut til bevisst å bruke

positive fortellinger og mediene for å kommunisere med seg selv for å feire og styrke egen kultur (Moldenæs 2006,2009)

Komedie og muligheter for tragedie

Fortellingen fra Berlevåg slik berlevågingene forteller den, framstår også som en komedie, men her er ikke bedriftene med i heltegalleriet. Nå står folket og kommunen som folkets forlengede arm opp som helteskikkelsene. Gjennom hele fortellingen er det mange hindringer på veien, men kampen mot fraflytting gis ikke opp. I likhet med Husøysamfunnet har det også her oppstått stor tro på at eget initiativ og samarbeid er viktig for å overleve. Når det andre samfunnet vektla bedriften som en viktig faktor for å få dette til så trekkes nå kommunen sin viktige rolle fram. Berlevåg kommune har involvert seg mye mer for å snu en negativ utvikling enn kommunen i forrige fortelling. Berlevåg har fått svar fra befolkningen om hva som er viktig for at folk skal bli her – arbeid og utdanning. Kommunen inntar derfor en aktiv rolle med å få lokale arbeidsplasser slik som bedriften gjorde det på Husøy. Kommunene har forskjellige roller i de to lokalsamfunnene og Berlevåg kommune som ikke sjøl eier noe, får en betydelig vanskeligere oppgave enn bedriften på Husøy med å legge til rette for nye arbeidsplasser. Når kommunen blir en del av helteskikkelsen sammen med andre beboere så blir denne skikkelsen også her en vanlig innbygger, med samme folkelige dyder som på Husøy – tålmodighet, ansvar for fellesskapet og hardt arbeid er viktige årsaker til at de ikke gir opp.

Nå skimtes også en mulig tragedie enda tydeligere i bakgrunnen på grunn av det nå ikke bare er usikkerhet med fiskebestanden som gjør seg gjeldende, men også usikkerhet om hvor lenge bedriftene vil bli på stedet. Begge disse forholdene er utenfor befolkningens egen kontroll. Det virker som om det som dominerer er usikkerhet knyttet til bedriftenes tilstedeværelse. Det som skaper denne usikkerheten er at det har vært en del skifte av eiere de siste årene og nåværende konserneiere antas å ha mange andre satsningsområder enn produksjon av fisk. Usikkerhet knyttet til fiskebestanden synes folket i Berlevåg, på samme måte som på Husøy, å ha lært seg å leve med.

En viss tro på egen mestring

Følelsen av å ha en fast 'grunnmur' er ikke like tydelig i denne som i forrige fortelling. Her er det ingen bedrift å sette sin lit til, som kan skape trygghet for stedet. Det er heller ingen lokale eiere som deltar aktivt i lokalmiljøet som kan fungere som gode rollemodeller. Nå må innbyggerne sjøl i samarbeid med kommunen ta initiativ og skape egne rollemodeller. Det ser

likevel ut til at de til en viss grad klarer å få dette til, selv om resultatet, i form av at bedriftene sjøl tar grep, lar kanskje lar vente på seg. Men også i den fortellingen ser vi den psykologiske effekten, stolthet over hva som er mulig å få til og selvrespekt blant befolkningen. Følelsen av kontroll over egen framtid synes likevel ikke i samme grad å være til stede her. Sagt annerledes: Selv om noe av den samme selvforsterkende effekten og en del nye initiativ som ligner den mekanismen Bandura (1993) kaller mestringstro er til stede, føler nok ikke folket i Berlevåg at fremtiden er like lys for lokalsamfunnet som det de gjør på Husøy. Heller ikke her er mestring av utfordringer dokumentert, men folk tror likevel på sammenhengen og det gir selvtillit til å ta nye grep.

Mediene kan brukes igjen

I Berlevåg synes de dessuten nesten å ha glemt at deres komedie kan vekke både latter og optimisme, også for et eksternt publikum. Det er viktig at de får bedre fram igjen både innad i samfunnet og gjennom media, hva de kan få til her oppe og ikke så mye hva som mangler. De trenger igjen å bli påminnet egen dyktighet, slik de fikk gjenspeilet i filmen ”Heftig og begeistret“. Da fikk de også vist hva de faktisk har fått til ved egen hjelp. Berlevågingene kan derfor bli enda mer bevisste på å bruke positive fortellinger og mediene for å kommunisere med seg selv for å feire og styrke egen kultur (Moldenæs 2006,2009).

Eierskap er viktig

Det er mye som er likt i fortellingene fra og om de to lokalsamfunnene. Ikke minst det at tro på egen mestring kan gi nødvendig selvtillit til ta nye grep og oppmuntring til nye initiativ. Dette kan også sammenlignes med en selvoppfyllende profeti eller at ’tro kan flytte fjell’ - bare en tror nok på en sak så er det mulig å få noe til. På Husøy har befolkningen, med bedriften i ryggen, hatt en enklere oppgave med å bygge opp egen selvtillit, enn hva som har vært tilfelle i Berlevåg. Situasjonen i de to lokalsamfunnene gjenspeiler også det. Husøy har allerede fått god effekt av de grep som er gjort. Det er blitt er driftig fiskevær, noe som gjør det lettere for folk å bli boende der. I Berlevåg venter de på en den langsiktige effekten av satsingen fra kommunen og spørsmålet blir hvor lenge de kan vente. Folketallet viser at de har ingen tid å miste, men det oppleves ikke som enkelt å komme på grunn av at de ikke har den sammen kontroll over egne skjene på grunn av eksternt eierskap til bedriftene.

Denne oppgaven startet med noen antagelser om at eierforhold kan være av vesentlig betydning for folks oppfatning av muligheter til å oppnå et godt resultat for både bedrift og lokalsamfunn. Situasjonen på dagens Husøy oppfattes i så måte som et bevis på at lokalt

eierskap kan være en god oppskrift for å få dette til. Bedriften går godt, sysselsettingen er stor, folketallet øker og folk trives – hva mer kan man forlange i et lokalsamfunn? Selv om det kan være flere årsaker til framgangen, også tilfeldigheter, kan ingen nekte for at oppskriften til de lokale eierne har fungert svært så tilfredsstillende. Samme resonnement kan føres i forhold til Berlevåg, der ingen av bedriftene i dag er lokalt eiere driver bedrift. Bedriftene går godt og folk trives, men de mangler arbeidsplasser og det blir stadig færre innbyggere igjen. Da er det noe vesentlig som mangler og det oppleves som vanskelig å snu utviklingen uten lokalt eierskap til bedriftene. Eksterne eiere blir ikke berørt av problemene i lokalsamfunnet og bidrar dermed heller ikke til den ekstra innsatsen som man tror vil kunne snu utviklingen. Det er nærliggende å anta at hadde de bodd der sjøl, så hadde de følt direkte ‘på kroppen’ og daglig blitt konfrontert med lokalsamfunnets utfordringer. Om det hadde endret på noe er umulig å si, men det er ikke en urimelig antagelse at eierne ville følt et sterkere samfunnsansvar, og strukket seg lengre for å øke antall arbeidsplasser. Det er nettopp det som mangler i Berlevåg, Det vil si et samfunnsengasjement fra noen som er i den posisjon at samfunnsengasjementet kan få et økonomisk omfang som monner.

5.4 Samfunn som Husøy og Berlevåg – liv laga?

Komediens ideologi er konservativ og dersom den nåværende tilstanden og veien dit oppfattes som den eneste riktige, kan de to stedene få store utfordringer hvis endringer blir nødvendig. Ikke alle forhold som har gitt såpass gode resultater i samfunnet hittil, er mulig for befolkningen å påvirke og det kan gi vanskelige situasjoner framover. Eller litt brutalt formulert: Gitt for eksempel at fisken blir borte, fins det da noen ‘plan B’? Hittil har de ikke hatt dette problemet, men dette er et av flere forhold som er utenfor deres mulighet til å påvirke. I et satirisk perspektiv vil jeg prøve å trekke fram noen fremtidsperspektiver som kan bli en realitet, hvis noen av dagens forutsetninger forsvinner.

Satiren kan nesten oppfattes som en parodi på romansen. Det er humor, skepsis eller kritikk som kjennetegner satiriske fortellinger og de tilbakeviser komediens forstilling om harmoni (Czarniawska 2005). De kan virke preget av kynisme, men ideologien er liberal. Med bakgrunn i satiren kan situasjonen i fortellingene settes på spissen og tolkes dit hen at det ikke er så viktig for befolkningen om lokalsamfunnene utvikler seg i positiv retning. Det som er viktig er egen situasjon og hvor vellykket den oppfattes. Hvor mange mennesker som bor i lokalsamfunnet er av mindre betydning. Likeså hvem som eier bedriften. Det viktigste er om det er fisk i havet til fiskerne, og da blir det vel ei råd med noen som kan ta imot den også.

Ingen små aktører kan tenke seg å være fiskekjøpere. Det må overlates til de store konsernene med kapital i ryggen. Lokalbefolkningen får satse på at flest mulig bli fiskere - det er det enkleste og mest lønnsomme. Hvor de bor får være av mindre betydning. Skulle det bli lite fisk framover så får de heller ta konsekvensene av det å flytte. Da kan det være at skolen ryker (legges ned), en utvikling vi kjenner fra mange andre lignende samfunn. Det oppfattes ikke som effektivt og lønnsomt med små enheter, enten det nå dreier seg om bedrifter eller skoler. På sikt er det kanskje unngåelig at slike endringer kommer til små lokalsamfunn som Husøy og Berlevåg.

Med bakgrunn i satiren kan det være at framtida ikke blir så lys som alle tror og håper på. Dagens optimisme bunner i godt fiske og fortsatt samme lokale engasjement fra både beboere og lokale bedriftseiere. Hvis det individuelle hensynet blir mer og mer vektlagt av befolkningen, kan det bli mindre samfunnsengasjement framover. I de opprinnelige fortellingene kommer det fram synspunkter på at det mest lønnsomme for den enkelte er å bli fisker. Gitt at dette blir en økende trend blant ungdommen som er en viktig gruppe i denne sammenhengen. Hva de velger å gjøre vil være vesentlig både for bedrift og samfunn. Dagens ungdom utdanner seg ut av denne typen samfunn og inn mot et kunnskapsbasert samfunn, gjerne i et mer urbanisert strøk. Økende krav til kompetanse i arbeidslivet har gitt behov for formell utdanning. Det er også et generelt økende utdanningsnivå i befolkningen (NOU 2008:18) og ungdom med utdanning flytter fra steder som Husøy og Berlevåg hvor de får lite muligheter til å bruke utdanningen sin. Både Berlevåg og Husøy opplever dette problemet, og Berlevåg mister flest. På Husøy har det hittil alltid vært en ny generasjon som har overtatt bedriftsansvaret, men hvis dette ikke skjer videre framover så kan bedriften raskt bli solgt til eksterne eiere som kanskje tar andre hensyn. Hvis fiskeryrket blir foretrukket blant den ungdommen som ikke flytter, så er det også et usikkerhetsmoment for rekruttering til fiskeindustrien. Øya har hittil klart å kompensere for dette ved at bedriften trekker til seg relativt unge ansatte fra omliggende steder. Men er det sannsynlig videre framover, når trenden blant ungdom er å velge mer kunnskapsbaserte yrker? Her kan bare framtida gi svar, men vi aner konturene av en større usikkerhet i forhold til de unge som skal forme framtida for disse to fiskeværene.

KAPITTEL 6 AVSLUTNING

6.1 Innledning

I dette siste kapittel vil jeg oppsummere mine analyser og trekke noen konklusjoner. Det må vurderes om hensikten med arbeidet er oppnådd slik som introduksjonen på oppgaven tilsa. Et moment å ta med er hva som kan være lærdommen av arbeidet som er foretatt. Til sist må også begrensinger ved arbeidet tas med og eventuelle forslag til videre forskningsarbeid på dette området.

6.2 Oppsummering og konklusjoner

Oppgaven har undersøkt to fiskerisamfunn – Husøy og Berlevåg.

Fiskeri er viktigste næringsvei og oppgaven fokuserer på fiskeindustrien som er hjørnesteinsbedrifter i lokalsamfunnene. Problemstilling har vært **‘Opplever befolkningen at lokalt eierskap er viktig og i så fall hvorfor er det blitt slikt?’**

Jeg har foretatt intervjuer i de to samfunnene, som så er presentert i form av to fortellinger om hvordan befolkningen opplever sine lokalsamfunn og hav som har påvirket eller hatt betydning for utviklingen der. Spesielt fokus er lagt på betydningen av lokalt eierskap.

Fortellingen fra Husøy er typebestemt som en komedie, med en tilnærmet lykkelig slutt. Problemet med manglende arbeidsplasser blir løst ved at den lokale bedriften starter opp en ny avdeling. På Husøy mener de bestemt at lokalt eierskap har stor betydning for den lykkelige utgangen på samfunnets utvikling, fordi det er samfunnsansvaret til bedriften som ligger til grunn for nysatsingen. Fortellingen fra Berlevåg er også typebestemt som en komedie, selv om den hittil ikke har hatt samme lykkelig utgang. I stedet har den et tragisk tilsnitt. Ressursene forsvinner fra stedet uten at arbeidsplasser tilføres. Befolkningen har ikke den samme store tro på lokalt eierskap, både fordi de har hatt lokale eiere uten samme gode resultat og fordi de tror at det blir vanskelig for lokale å få til nyetableringer i næringen. De ser likevel gode muligheter i mindre målestokk for et nytt lokalt firma.

På begge steder har man likevel tro på egen mestring, og på Husøy, med den beste utviklingen hittil, ser man ut til å ha størst tro hva de sjøl kan få til. Det virker ikke som om man på noen av de to stedene føler at ordføreren i Vardø sine ord, om at det å bo i et fiskevær er en risikosport, er dekkende for deres hverdag. Tvert imot er utfordringer mulig å takle!

6.3 Betydning av lokalt eierskap

Jeg har anlagt flere perspektiver på oppgaven for å prøve å forstå betydningen av lokalt eierskap, både fortellinger og sammenligninger. I de to lokalsamfunnene besvares spørsmålet ut fra den situasjon samfunnet er i. Sammenligningen av de to fortellingene viser at det er viktig med lokalt eierskap, fordi situasjonen er langt bedre for det samfunnet der eierskapet er lokalt enn det samfunnet der eierskapet er eksternt. Men det er ikke gitt at lokalt eierskap er eneste vei til målet!

6.4 Hva kan vi lære av denne studien?

Vi har sett at Husøy og Berlevåg vurderer betydning av lokalt eierskap ulikt. På Husøy mener man at lokalt eierskap er avgjørende for suksess og utvikling, mens man i Berlevåg håper og tror at stå-på-vilje blant befolkningen kan snu en negativ utvikling. Dette viser at det ikke er gitt at det bare er én oppskrift alene som er nøkkelen til god utvikling i et fiskerisamfunn. Det kan også være tilfeldigheter med gode tradisjoner som har vært med på å gi muligheter for et godt resultat.

En annen lærdom fra studien føler jeg har vært at til tross for ulike forutsetninger og muligheter i et lokalsamfunn, så er det mange som er villige til å bidra med sin innsats både for å beholde en god utvikling eller jobbe mot et slikt mål. Husøy tror på at denne fellesinnsatsen er årsaken til den gode utviklingen med stor sysselsetting og økt folketall. Framtida ser lys ut og med en slik innsatsvilje fra flere parter skal det være mulig også å opprettholde en god utvikling videre framover. Berlevåg tror på at tross en negativ utvikling med stor fraflytting, så kan fellesinnsatsen dempe dette og kanskje snu trenden igjen. De kan ikke la være, alternativet kan bli enda verre. Framtida her ser ikke like lys ut, all den tid de fortsatt mangler skikkelig økning av antall sysselsatte og folketallet fortsatt går ned. De trenger nok et oppsving snart, hvis samme innsatsviljen fortsatt skal bestå.

6.5 Sluttkommentar og forslag til videre forskningsarbeid

Ved å lage fortellinger ut fra de hendelser undersøkelsen har fått fram, kan det også være muligheter for andre oppsett fordi samme hendelsene kan bindes sammen på mange ulike måter. Dette er én variant på fortellingene, men de er også åpne andre oppsett. Det finnes stemmer i lokalsamfunnene som ikke har kommet så godt fram i denne sammenhengen og

ungdommen er en slik stemme. Et mulig videre forskningsarbeid kunne ha vært gjort på denne gruppen som er viktig for framtiden i alle lokalsamfunn. Vi har hørt at mange av dem flytter og bare et fåtall kommer tilbake. Hvorfor noen likevel blir her og ser muligheter til å fortsette med det, kunne ha vært et interessant spørsmål å stille og som kunne ha gitt ungdommens egen variant av fortellingene fra Husøy og Berlevåg.

Litteraturliste

- Aristoteles (1996): Aristotle. Poetics. London: Penguin Books
- Bandura, A. (1993): Perceived Self- efficacy in Cognitive Development and Functioning
Educational Psychologist 28 (2) 117-148
- Berlevaagnytt (2007) Schulstad T. : Brukene bare sto, sto - og sto
hentet 10.06.10 fra <http://www.berlevaagnytt.com/content/view/718/2/>
- Bruner, J. (1986): Actual Minds, Possible Words. Cambridge, Mass: Cambridge University Press.
- Czarniawska, B. (1997): Narrating the organization. Dramas of institutional identity. Chicago: University of Chicago Press
- Czarniawska, B. (2004): Narratives in Social Science Research. Introducing Qualitative Methods. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Czarniawska, B. (2005): En teori om organisering. Lund: Studentlitteratur.
- Czarniawska, B. og Rhodes, C. (2006): Strong Plots: popular Culture in management practice and theory. I Gagliardi, P. og Czarniawska, B. (red): Management Education and Humanities. United Kingdom, USA: Edward Elgar Publishing.
- Fiskeribladet Fiskaren(2008): Fra blodslit på kaia til det gode liv i sjarken”- publisert 17.11.08, hentet 20.05.10 fra <http://fiskeribladetfiskaren.no/default.asp?side=101&lesmer=10206>
- Hansen R. (2004): Et fiskerisamfunns spesielle utfordringer- hentet 15.04.10 fra <https://www.masoy.kommune.no/et-fiskesamfunns-spesielle-utfordringer/192894-16341.html>
- Jacobsen, D. (2005): Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS
- Jentoft, S. (1998): Allmenningens komedie. Medforvaltning i fiskeri og reindrift. Oslo: AdNotam Gyldendal
- Jentoft, S. (2000) : Lokalsamfunnet i fiskeriforvaltningen. Granskingardepilin Fyri Økismenning – hentet 15.04.10 fra www.socdev.fo/media/smarit/Smarit_1_2000.pdf
- Kunnskapsdepartementet(2009) – Høring – NOU2009:18 – Rett til læring
http://www.regjeringen.no/pages/2223561/NOU_2009_18_rett_til_laering.pdf
- Moldenæs, T. (2006): I sitt bilde? Identitet og identitetskonstruksjon i lokalsamfunn. Trondheim: Tapir.

Moldenæs, T. (2009): Reinventing a place through the myth of origin. I Nyseth, T. og Viken, A. (red): Reinventing Places. Ashgate.

Trælvik, R. (2009): Samfunnsbyggeren Ole Arvid Nergård. Finnsnes: Trælvik Media

Oppslag vedlegg 1 – Opplysninger om fiskeindustribedriftene Troms og Finnmark,

hentet ut mars2009 fra følgende oppslagsverk:

Norges Råfisklag – Mottaksanlegg-

<http://www.rafisklaget.no/portal/page/portal/Rafisklaget/SalgOgOmsetning/>

Mottaksanlegg

Piscus – Innkjøpsverktøy for fiskerinæringen - <http://www.piscus.no/>

Proff firmasøk - <http://www.proff.no/proff/index.c>

Purehelp.no Business Search Engine - <http://www.purehelp.no/>

Vedlegg 1 Intervjuguide

Innledning til intervjuguide:

Jeg tar masterutdanning i ledelse og økonomi ved universitetet i Tromsø og som avslutning på denne skal jeg skrive en valgfri oppgave.

Har valgt å skrive om fiskerimiljø, med spesielt fokus på hvordan eierskap virker inn på dette miljøet.

Ønsker å viderefremde fortellinger fra de som er i miljøet eller som har tett kontakt med dette miljøet om hvordan de ser på betydning av lokalt eierskap (eller ikke) til bedriften.

Håper å få noen fortellinger fra Husøy som har lokal eiet fiskeribedrift og sammenligne med Berlevåg i Finnmark som ikke har noen lokale eierforhold.

Alle som forteller kan få være anonyme og vil få mulighet til å lese de fortellingene de bidrar med før disse distribueres.

Til informanten-

Navn (som kan være anonymt) og litt om bakgrunn/relasjon til bedrift/miljø.

Spørsmål:

Mener du at det har noen betydning for bedriften, ansatte og samfunnet på Husøy at Br. Karlsen er eid av lokale krefter?

Hvis ja, hvorfor har dette betydning og på hvilken måte ser du dette?

Kan du gi eksempler som begrunner svaret?

Tror/mener du at lokale ledere føler større ansvar for lokalsamfunnet enn eksterne ledere (utenfra) og hvordan kommer dette evt. til uttrykk?

Har dette forholdet med lokale ledere innvirkning på:

- deg selv
- forholdet mellom innbyggere på Husøya
- mellom næringsliv og off. sektor
- betydning for kulturliv
- lokal identitet og stolthet
- lokalt entreprenørskap ved at de støtter lokale bedriftsetableringer

Gir lokalt eierskap bedriften større troverdighet og tillit i lokalsamfunnet, og medfører det vilje til å drive videre til tross for at inntjeningen ikke alltid er like stor- dvs kontinuitet i driften?

Medfører dette at folk blir i lokalsamfunnet eller ønsker å komme tilbake til tross for dårlige tider med produksjonsstans og permitteringer i perioder?

Oppfattes eierne slik at de tar ansvar for mer enn bare egen pengesekk?

Evt. øvrige betraktninger